

Enskilda skogsägarnas målformulering

Erik Wilhelmsson

Arbetsrapport 305 2011

Sveriges lantbruksuniversitet
Institutionen för skoglig resurshushållning
901 83 UMEÅ
www.slu.se/srh
Tfn: 090-786 81 00

ISSN 1401-1204
ISRN SLU-SRG-AR-305-SE

Enskilda skogsägarnas målformulering

Erik Wilhelmsson

Arbetsrapport 305
Skoglig resurshushållning

Sveriges lantbruksuniversitet
Institutionen för skoglig resurshushållning
Utgivningsort: Umeå
Utgivningsår: 2011

ISSN 1401-1204
ISRN SLU-SRG-AR-305-SE

Förord

Föreliggande rapport är en slutredovisning av forskningsprojekt ”Instrument för privatskogsägarens målformulering” som finansierats av Brattåsstiftelsen för skogsvetenskaplig forskning.

Många skogsägare och andra personer har medverkat under projektet genom att svara på enkät, bli intervjuad, läsa och ge synpunkter på tidiga versioner av vägledningen, läsa vägledningen och delta i gruppdiskussioner, samt svara på utvärderingsfrågor. Speciellt roligt har det varit att besöka skogsägare i hemmet och diskutera målfrågor. Många studenter har också medverkat antingen för test av frågor eller för datainsamling.

Stort tack till alla.

Umeå i februari 2011

Keywords: målformulering, enskilda skogsägare, NIPF, nyttor

Innehållsförteckning

1. INLEDNING	4
1.1 Bakgrund.....	4
1.2 Syfte och mål	4
1.3 Tidigare studier	5
1.4 Slutsatser av litteraturstudien	12
2. METOD OCH MATERIAL	14
3. GENOMFÖRANDE OCH DELRESULTAT	16
3.1 Intervjuer med skogsägare	16
3.2 Test av frågor till besökare på skogsmässa.....	17
3.3 Slutsatser av intervjuerna och författande av vägledningen	19
3.4 Djupintervju utifrån en fastighetsspecifik analys.....	19
3.5 Synpunkter från planeringsansvariga vid Skogsägareföreningarna.....	20
3.6 Gruppdiskussioner med deltagare i studiecirkel.....	20
3.7 Studenternas intervjuer med skogsägarna inför upprättande av skogsbruksplan .	22
3.8 Telefonintervjuer och enkätfrågor	24
4. RESULTAT AV ENKÄTERNA	25
4.1 Ägarnas mål	25
4.2 Skogsägarnas synpunkter på vägledningen som sådan.....	29
5. DISKUSSION OCH SLUTSATSER.....	32
Referenser	35
Bilagor	

1. INLEDNING

1.1 Bakgrund

Att åtgärdsförslagen i skogsbruksplanerna ska anpassas till ägarens mål skrivs eller underförstås men så blir det sällan i verkligheten av flera orsaker. En är att det tar tid och fördyrar planeringsarbetet om man ska reda ut skogsägarens mål. En annan att åtgärdsförslagen oftast inte baseras på analyser utan på subjektiva bedömningar och att det därför inte går att visa i vilken grad åtgärdsförslagen påverkar måluppfyllelsen, eller rent av vore är störande om sådan information skulle efterfrågas. Ytterligare ett skäl är att många markägare inte har formulerat sitt mål med den skärpa som behövs för att målet ska vara mer än en grov viljeinriktning. Ett fjärde skäl kan vara att rådgivning under många år kan ha gjort att skogsägarna lärt sig att skog ska skötas på ett visst sätt, för skogens bästa. Även annan rådgivning till enskilda skogsägare görs ofta utifrån ett allmänt skogligt perspektiv.

Skogsbruksplanerna upprättas med tio års planeringshorisont, vilket är en kort tid om man ser till avverkningsplaneringen. Likaså är det en kort tid om man funderar på målet. Även om målet ofta förändras över tiden med ägarens livssituation och värderingar så är analyser på längre sikt nödvändiga eftersom skogens omloppstid är sådan. Skogsägare måste medvetet eller omedvetet förhålla sig till framtiden, till efterfrågan på olika nyttor, till virkespriser och arbetskraftskostnader, avverknings- och skogsvårdsteknik, m.m.

Åtgärdsförslagen men även datainsamlingen och planeringen borde kunna göras effektivare om målet var klart utrett. Dessutom skulle skogsägarens tilltro till och motivation för att följa planen rimligen öka om denne visste att planen baseras på en tydlig och genomtänkt målformulering.

Många fastigheter samägs och då är målformuleringen extra viktig. En planeringsprocess där delägarna i samverkan med en planerare analyserar olika alternativ ger förutsättningar för en konstruktiv diskussion om skogsbrukets inriktning. Kan man enas om och formulera ett mål klart så behöver man sedan inte upprepa diskussionen varje gång man ska göra en skoglig åtgärd. Risken för förlamande konflikter kan minskas och skogsägandets nytta och glädje ökas.

Alla skogsägare behöver formulera ett tydligt mål för att skogsbruket ska bli meningsfull. Frågan berörs nog emellanåt vid rådgivning, kurser och exkursioner (t.ex. i LRF Skogsägarnas broschyr 2008). Det finns i Sverige ingen utförlig metod för privatskogsägarens målformulering. Det finns således anledning att utveckla sådana metoder.

1.2 Syfte och mål

Syftet med projektet är att:

1. Ge fördjupad kunskap om skogsägarens mål med skogsägandet, om hur skogsägare tänker och resonerar om motiven för sitt skogsägande, och vilken vägledning de behöver för att formulera sitt mål,
2. Utforma och utvärdera en vägledning för enskilda skogsägarens målformulering.

1.3 Tidigare studier

Enligt ekonomisk teori ("The economic man", "Homo economicus") bör skogsägarna sträva efter högsta möjliga nytta av sitt skogsägande. Om vi enbart ser till avkastningen av virkesproduktionen kan nyttan uttryckas som högsta nuvärde, vilket innebär att alla intäkter och kostnader nu och i framtiden diskonteras till nutid med vald ränta, och att det handlingsalternativ som ger högst nuvärde väljs. Det förutsätter att man kan uppskatta virkesproduktionens storlek och sammansättning, effekten på produktionen av olika skogliga åtgärder, och att alla faktorer (volym, diameter, kvalitetsegenskaper, m.m.) som påverkar kostnader och intäkter nu och i framtiden. Vidare förutsätts en perfekt kapitalmarknad och att man kan göra en rimlig bedömning av räntan.

Grunden för det kallas för *Rational choice theory* (von Neumann-Morgenstern 1947). Den teorin har kompletterats med *Bounded rationality theory of "satisficing"* (Simon 1957), vilken innebär att man antar att människor inte har kunskap, tid eller benägenhet att göra annat än avgränsat optimala beslut. Simon (1990) utgår i sitt arbete från "*bounded rationality approach*", och tesen får stöd av t.ex. Landa och Wang (2001), som menar att begränsningen uppstår inte bara på grund av kognitiva begränsningar utan också av det adaptiva släktskapet mellan beslutsstrategier och ekologiska, sociala och institutionella begränsningar i den kontext beslut fattas.

Privatskogsägarens beslut kompliceras också av att även annat än nettointäkter av virkesproduktionen ingår i nyttan av skogsägandet. I nyttan ingår både direkta nettointäkter och annan nytta som inte har ett direkt värde i pengar (Binkley 1981, Boyd 1984, Hyberg 1987). Som exempel på det senare kan nämnas skogsägaridentitet och skogsbrukstradition, rekreation inklusive jakt samt bär- och svamplockning, landskapsbild och biologisk mångfald. Många svenska forskningsstudier om skogsägarnas mål med skogsbruket visar detta. Dessa studier har genomförts som enkäter till eller intervjuer med skogsägare eller skogstjänstemän.

Sennblad (1990) analyserade en enkät gjord 1985 om de privata skogsägarnas mål med sitt skogsbruk, som besvarats av 2880 skogsägare (96 %). Vanligaste målet är "välkött skog" (26.5 %) följt av "jämn inkomst", "största ekonomiska utbyte", "hobby och fritid", "jämn sysselsättning", "kapitalplacering" (10 till 6 %), "annan målsättning", "saknar målsättning", "råvara till industrin" samt "ingen gemensam målsättning" (5 till 2.5 %). Analysen påvisade skillnader mellan olika grupper av skogsägare. Sennblad menar att man måste ställa frågan till skogsägaren även om det finns utrymme för olika tolkningar. Författaren konstaterar (s. 26): "Så här efteråt när man ser att målsättningen "välkött skog" slår igenom så hårt i svaren skulle man kanske vilja haft en rangordning i tre eller fyra steg. Många skogsägare har troligtvis flera mål med sitt skogsbruk och det är kanske svårt för dem att avgöra vilket mål som väger tyngst. Det beror troligtvis på beslutssituationen och kan därför variera från fall till fall och från tid till annan." Studien beskriver skogsägarnas mål i mitten 1980-talet, och visar samtidigt på behovet av ett kraftfullare verktyg för målformulering. Dessutom kan dagens skogsägare förväntas ha andra mål, eftersom skogsägarkåren till stor del bytts ut sedan dess och målen kan ha förändrats även av andra skäl, t.ex. samhälls- och kunskapsutvecklingen.

Carlén (1990) studerade privatskogsägarnas beslut om skötselåtgärder utifrån enkätsvar från 760 personer. En majoritet av skogsägarna rankar monetära nyttor högre än icke-monetära. Till monetära nyttor räknades förutom skogsinkomst även inkomst av jordbruk och permanent

och fritidsboende. Antagandet att att en del av det totala värdet kommer från icke-monetära nyttor kunde inte förkastas. Studien verkar stödja slutsatsen att skogsägarnas beteende till stor del bestäms av ”rena” ekonomiska faktorer. Gruppen enskilda skogsägare är dock heterogen, och skillnader i värdering av olika nyttor förmodas delvis förklara skillnad i beteende. Författaren fann skillnader mellan olika kategorier utifrån samtidig uppdelning på åbor/utbor och jordbrukare/ej jordbrukare”. Andra förklaringsfaktorer som författaren menar kan förväntas påverka beteendet är överlåtelsen till nästa generation, imperfektioner i kapitalmarknaden, skattesystemet (så då var betydligt mer komplicerat än idag), och jordförvärvslagstiftningen (även den annorlunda än idag).

Hansson, Lönnstedt och Svensson (1990) sätter som övergripande mål ”Behålla och vårda fastigheten” med undergrupper andliga (anknytning till en viss trakt) och materiella. De senare delas upp i nyttjandevärde, skogstillståndsmål och ekonomiska mål, vara de sista ytterligare i informella och formella. De formulerar fem olika mål som de menar svarar mot hur många skogsägare tänker. Balansstrategin (avverka volymtillväxten, styr mot jämn åldersklassfördelning), kvalitetsstrategin (balansstrategin + kvalitetsutveckling och värdetillväxt), extensivstrategin (låg avverkning), intensivstrategin (avverka betydligt mer än tillväxten) och ekonomstrategin (avverka bestånd som inte ger tillräcklig förräntning av stående kapital). Lönnstedt och Törnqvist (1990) tar även upp livs- och ägarcykeln, med uppbyggnad, förvaltning och avveckling som faser. Fasernas längd beror på ägarkategori och ålder.

Törnqvist (1995) gjorde djupintervjuer med tio skogsägare/-familjer och analyserade deras situationer och beslutfattande. Törnqvist visade på ägarsituationens komplexitet, och styrker därmed behovet av hjälpmedel för ägarens målformulering.

Sennblad (1996) studerade avverkningsbeteendet hos enskilda skogsägare. Svensson (1997) studerade privata skogsägares riskpreferenser och placeringsalternativ via telefonintervjuer till 130 skogsägare och direkta intervjuer till 40 skogsägare. Wilhelmsson (2003) intervjuade tio skogsägare för att utröna hur de värderade de olika nyttor som skogen ger. Resultatet blev inkomster 45%, rekreationsmiljö 20%, boendemiljö 18% samt övriga nyttor 17%. I inkomsterna inräknades även lön från anställning (motsvarande) inom skogsföretag.

Lönnstedt (1997) fann utifrån intervjuer med 35 skogsägare att deras övergripande mål var ”en önskan att behålla och utveckla skogsfastigheten”. För att nå detta övergripande mål fann Lönnstedt fem undergrupper: formella och informella ekonomiska mål, produktions- och miljömål samt immateriella mål. Exempel på formella ekonomiska mål var positivt kassaflöde, möjlighet att finansiera investeringar, förräntning av kapital, och kapitaltillväxt. Informella ekonomiska mål omfattar möjligheten att jaga, vedtäkt och virke till husbehov. Produktionsmål innefattade ökning av fastighetens virkesförråd, åldersfördelning, avverkningar, volymtillväxt samt trädslagsfördelning. Miljömål och landskapets estetik var också viktiga. För åbor var livsstil och för utbor koppling till socialt sammanhang, t.ex. i samband med jakten, eller tillgång till sommarbostad, viktiga immateriella mål. Att formulera målet i kvantitativa termer ansåg Lönnstedt svårt.

Lidestav & Ekström (2000) analyserade de enskilda skogsägarnas beslut utifrån ett könsperspektiv. Studien baserades på Skogsstyrelsens intervjuundersökningar 1992-1994 med 6250 svarande. Lidestav har även tidigare (1997) studerat skogsägare i ett könsperspektiv, och tillsammans med Nordfjell (2005) studerat skogsägare i ett socialt sammanhang.

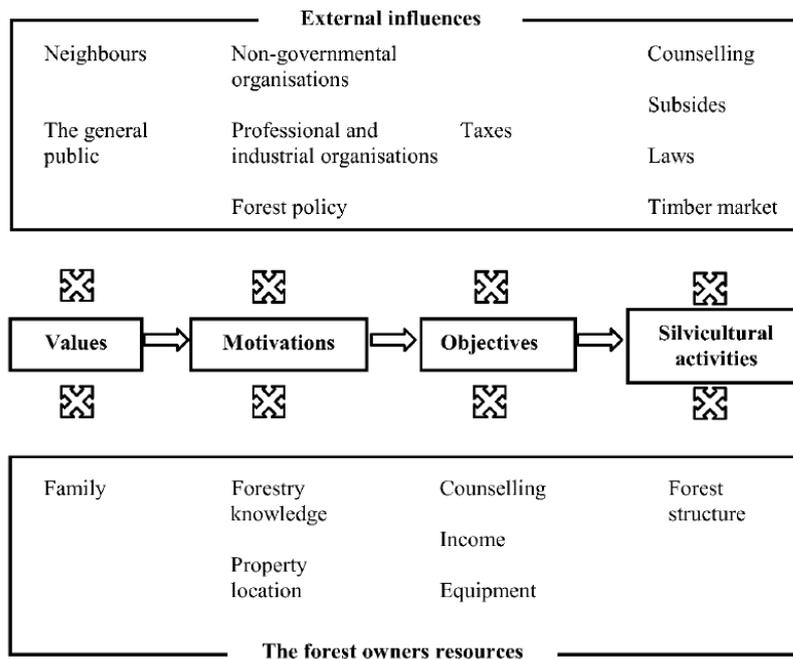
Mattsson, Boman & Kindstrand (2004) genomförde enkäter bland dels privata enskilda skogsägare, dels skogstjänstemän som arbetar med privatägd skog. Resultaten visade bl.a. på stor skillnad i hur viktig virkesproduktionen verkligen är för ägarna respektive hur viktig skogstjänstemännen uppfattar att den är för skogsägarna.

Berlin, Lidestav och Holm (2006) fann likheter och skillnader mellan hur medlemmar och icke-medlemmar i en skogsägarförening värderade olika nyttor som skogsägarer ger. De fann också både likheter och skillnader mellan åbor och utbor.

Björklund (2003) gjorde i ett.ex.amensarbete (med undertecknad som handledare) en enkät kompletterad med telefonintervjuer bland 314 av Norrskogs medlemmar och frågade förutom hur de ser på skogsägarföreningen också om ägarnas avvägning mellan produktion och miljö, och om deras avverkningsplaner under närmaste tioårsperiod. Avvägningen mellan produktion och miljö skiljer väldigt mycket bland respondenterna men en tredjedel ger (det politiskt korrekta – min kommentar) svaret att båda målen är lika viktiga. Två tredjedelar avsåg att avverka högst en tredjedel av värdeökningen, medan 21 % avsåg att avverka hela eller mer än värdeökningen.

Gunnarsson och Mårtensson (2004) gjorde i ett.ex.amensarbete en enkät till 500 skogsägare om deras mål och skogsägarförhållande. Skogsägarna grupperades i fyra segment utifrån intresset för skogliga tjänster och mål. För yngre tätortsbor betyder naturvården mycket, och den ekonomisk avkastning var oftast inte det primära. Åbor med >150 ha och jordbrukare vill ha god ekonomisk avkastning och ökat virkesförråd, medan naturvården inte är viktig. Ensamägande män över 60 år, åbor 51-150 ha, vill ha hög ekonomisk avkastning, känslan av ägande och ägartradition. Ensamägande kvinnor ser till känslan av att äga, jakt/fiske, ved/virke till eget behov samt egen sysselsättning.

Ingemarson (2004) sände per post en enkät till 2022 skogsägare varav 1199 svarade, och kunde utifrån svaren identifiera fem olika kategorier av skogsägare med statistiskt säkerställda skillnader mellan grupperna. ”Ekonomerna” utgjorde 30%, ”traditionalisterna” 21%, ”pessimisterna” 19%, ”bevararna” 17% och ”optimisterna” 13 %. En viktig skillnad mellan kategorierna är att de anger olika nivåer på betydelsen för olika nyttor. Ingemarson beskriver beslutsprocessen med figur 1.1.

Figur 1.1 Ingemarsons (2004) beskrivning av vilka faktorer som påverkar den enskilde skogsägarens beslutsstruktur.

Skogsägarens grundläggande värderingar påverkar motiven som i sin tur ligger till grund för målet. Värderingarna är tämligen stabila över tiden, medan motiven och i än högre grad målen är föränderliga och utvecklas över tiden. Externa influenser och skogsägarens resurser spelar också in.

Sonesson, Eriksson och Pettersson (2006) konstaterade att de traditionella skogsbruksplanerna för enskilda skogsägare behöver utvecklas. Ett sådant område är att skogsbruksplanerna bör anpassas till individuella behov och förutsättningar, och att åtgärdsförslagen i planerna ofta ligger långt ifrån det ekonomiskt optimala. De genomförde intervjuer i två omgångar med 17 respektive 27 skogsägare. Av de 17 ville 12 ha olika kombinationer av tjänster i stället för en traditionell plan, och 10 som ville ha hjälp med en strategisk plan. De 27 fick frågor om sina mål med skogsbruket, med svaret att de flesta ville bygga upp sitt virkesförråd. Att realisera skogskapitalet eller ha ett jämnt uttag över tiden var betydligt lägre prioriterat. Författarna betonar att de fick dessa svar innan de gav de intervjuade en endags minikurs i skogsbruk bl.a. med innehållet att det kan vara bättre att avverka och omplacera pengarna. Sonesson m.fl. drar (s. 27.) slutsatsen att *”samtalet mellan planläggaren och markägaren före planläggningen är viktigt för att ge markägaren möjlighet att formulera sitt mål och samtidigt få en ökad delaktighet i planeringsprocessen och i förlängningen ett ökat engagemang och intresse för sitt skogsbruk.”*

Nordlund (2009) redogör för teorier för relationen mellan människan och miljön med syfte att reda ut drivkrafter som påverkar svenskt skogsbruk, och tar upp värderingar, attityder, föreställningar, vanor, normer.

Givetvis har frågeställningen om ägarens mål och motiv studerats även utanför Sverige. Att dela in skogsägare i olika kategorier har prövats t.ex. av Kurtz & Lewis (1981), Karppinen (1998), Kline et al (2000) samt Boon et al (2004).

Deane (2004) gjorde en metastudie av 32 markägarestudier från åren 1978-2000. Slutsatsen blev att dessa studier tenderar att baseras på enkla empiriska enkäter och ett rättframt resonemang, som saknar konceptuell sofistisering och fördjupning, visar på forskarens avståndstagande från de studerade, och betonar ledningsaspekter i stället för pluralistisk förståelse av markägarna.

Även Ní Dhubháin et al (2007) gjorde en genomgång av 18 studier av typologier av enskilda skogsägare, och gjorde följande kategoriseringar av skogsägarna:

- de vars primära mål är produktion, dvs. är affärsinriktade och vill tjäna pengar
- de som vill ha virke som råvara för vidareförädling i egen regi
- de som har annat mål än virkesproduktion – rekreation, landskapsbild, bevarande av den biologiska mångfalden och landskapet, hobby
- de som har sammansatta mål – ekonomisk avkastning, naturen, landskapet, miljön, annat
- de som är indifferent – som främst bara vill äga skogen, eller som inte sätter värde på de nyttor skogen ger.

I Finland har under det senaste årtiondet gjorts några mycket intressanta studier inom detta ämnesområde, så de refereras utförligt i följande text.

Pykäläinen (2000) genomförde tematiska intervjuer för att få grepp om skogsägarens mål. Tematiska intervjuer har flera fördelar eftersom ämnet ”skogsägarens mål” är kopplat till känslor, begrundas inte så ofta och är inte exakt formulerat. Intervjuer är en för skogsägaren känd form av kommunikation som ger måldiskussionen en struktur, och både skogsägaren och planeraren kan lära av varandra. Frågorna ställdes både som öppna och slutna frågor, och anpassades till skogsägarens förmåga att diskutera frågorna. Tre huvudfrågor ingick: 1. Vilka skogsskötsel mål har skogsägaren? 2. Har skogsägaren tids- och rumsliga specifikationer av målet, t.ex. är några avdelningar speciellt intressant för att bevara biologisk mångfald, eller av estetiska skäl? 3. Hur är den relativa vikten för varje mål? För varje sådan huvudfråga togs upp ekonomi, skönhetsvärden, jakten, bär och svamp, samt bevarande av naturvärden.

Målen enligt intervjun formulerades slutligen inför den interaktiva optimering som följer på intervjun. De mått som användes var nettointäkt, det stående virkesförrådets värde och volym, virkesvolym för egen användning, slutavverkningsareal, den närbelägna skogens tillstånd, volym för olika trädslag, areal gammal skog, björkvolym, produktion av bär och svamp, volym död ved och volym lövträd, samt ett index för biodiversitet. En heuristisk optimeringsmetod användes, man multiplicerade mängden för varje målvariabel med den vikt som skogsägaren satt och summerade över alla målvariabler. Vikterna kunde enkelt justeras om resultaten inte blev bra vid den interaktiva optimeringen. Vikterna kunde också varieras mellan tidsperioderna så att utfallet över första och andra femårsperioden blev det önskade.

Pykäläinen testade metoden på fjorton skogsägare i norra Karelen i östra Finland. Varje intervju klarades av på ca en halvtimme, och hela planeringssessionen klarades av på två timmar. Alla skogsägare hade med nettointäkt som målvariabel, och alla utom en hade med något uttryck för värdet på skogen vid tioårsperiodens slut, antingen skogens rotvärde, virkesförrådets storlek, eller värdetillväxten. Två hade krav på virke för husbehov, och två som bedrev turistverksamhet hade krav på landskapets skönhet och tillät inte slutavverkning i närheten av sina bostadshus. Inga av de fjorton hade med jakten, bär och svamp eller bevarande av naturvärden i sina mål. Många hade krav på nettointäkts fördelning över de två femårsperioderna, oftast jämnhet men två ville ha mer första femårsperioden.

Pykeläinen fann att principen om ”ju mer, desto bättre” gällde för de flesta. Sju av skogsägarna var nöjda med den första lösningsförslaget, fem efter andra lösningsförslaget och två efter det tredje lösningsförslaget. De flesta skogsägarna tyckte att de efter den tematiska intervjun hade fått en tydligare bild av sitt mål, och de tyckte också att planeringen hade ökat deras intresse för skogsbruk. De flesta var ganska eller mycket nöjda med de planer som upprättats. Att inte alla var nöjda med planerna kan ha berott på att de hade för höga förväntningar på vad deras skog skulle kunna avkasta, snarare än missnöje med planerna som sådana.

Pesonen (2001) analyserade avverkningspotentialen i Finland med hänsyn till privatskogsägarnas målfunktion. En förhållandevis enkel additiv modell för målfunktionen användes. En term för den ekonomiska nyttan av virkesproduktion adderades med en term för alla övriga nyttor. Alternativa skogsbruksstrategier togs fram och skogsägare fick göra parvisa jämförelser av resultaten av strategierna både vad gällde ekonomi och övriga nyttor. Vilka variabler som redovisades framgår inte. Skogsägarna fick uttrycka vilken strategi de föredrog i en niogradig skala från ”lika” till ”föredrar absolut”. Via en brevenkät inkom svar från 1367 skogsägare.

Pasanen et al (2005) introducerade och testade en internetbaserad metod kallad ”Mesta” för privata skogsägares målformulering. Informationen till och från skogsägaren gick via internet. De 14 skogsägare som accepterat att delta i studien - fick information och svarade via internet, men slutligen användes telefon. Skogsägarna fick först ange vilka mål som var viktiga. De valde bland olika mål i en lista, och angav därefter deras rangordning. Skogsägarna kunde också ge kompletterande information t.ex. om någon avdelning inte fick slutavverkas. Därefter tog planeringsspecialisten fram alternativa planer utifrån respektive ägares mål och skogsfastighets skogstillstånd. Planalternativen skulle vara olika så att de visade på produktionsmöjligheterna. Skogsägarna studerade resultaten i planalternativen angav därefter acceptansgränser för de fem viktigaste målen. De olika planalternativen jämfördes sedan mot acceptansgränserna. Om enbart en plan uppfyllde alla acceptansgränser så valdes den. Om ingen plan uppfyllde alla acceptansgränser fick skogsägaren se justera ner en eller fler av sina gränser tills en plan uppfyllde alla gränser. Om två eller fler planer uppfyllde acceptansgränserna fick skogsägaren istället uppjustera sina gränser, återigen tills en plan – den bästa – återstår. Planalternativen var upprättade på tio års sikt uppdelat på femårsperioder.

Tjugo skogsägare i östra Karelen tillfrågades om de ville delta i studien, vara 13 först accepterade men till slut var det åtta som fullföljde. Men av de åtta var det två som svarade ”vet ej” på många frågor och som inte hunnit eller orkat gå igenom hela studien. Sju ansåg att metoden kunde vara användbar även i praktisk tillämpning. Virkesproduktion och virkesinkomster var mycket viktig (7 st.) eller viktig (1 st.). Landskapets skönhet eller rekreationen sattes på fjärde eller femte plats av tre skogsägare.

Det svåraste i metoden var när skogsägarna skulle ange sina acceptansgränser. Ett alternativ till att justera ner acceptansgränserna hade varit att planeraren fått ta fram fler planalternativ. En fördel med metoden är att den trots allt kräver förhållandevis enkel information, och en nackdel att den förenklade målbeskrivningen leder till att resultatet (den bästa planen) inte med säkerhet är den bästa. Att konstruera en tillräckligt enkel och användarvänlig metod som samtidigt ger nödvändig information för att nå bra beslut är ett stort dilemma i sammanhanget. Olika metoder kan förväntas passa olika typer av skogsägare. Att utvärdera planerna kan

entusiasmera skogsägarna både att läsa mer om skogsbrukets möjligheter och att precisera sina mål ytterligare.

Kurttila et al (2009) studerade hur osäkerhet i målet påverkar åtgärdsförslagen i en skogsbruksplan på bestånds- respektive fastighetsnivå. Studien gjordes för en fastighet belägen i Norra Karelen i Östra Finland, 70 ha fördelade på 56 avdelningar. Skogsägaren fick välja ut de fem viktigaste målvariablerna och sedan göra parvisa jämförelser mellan dessa. De parvisa jämförelserna utföll antingen i att nyttorna hade lika stor vikt eller att den ena var tre gånger så viktig som den andra, dvs. en ganska grov och ej konsistent bedömning. De valda nyttorna och deras vikter blev: nuvärdet av nettointäkterna under trettio år uppdelat på tioårsperioder vid 3% räntekrav (0.29), avverkad volym under första perioden (0.24), värdetillväxt under tredje perioden (0.19), sågtimmervolym efter tredje perioden (0.16), samt virkesförråd efter tredje perioden (0.12). Skattningen av vikterna var behäftade med viss osäkerhet, standardavvikelsen var mellan 0.3-0.5 av vikterna.

Utfallet av respektive nytta räknades om till nyttopoäng via partialnyttofunktioner. För varje nytta antogs avtagande marginalnytta, dvs. en viss ökning av utfallet för en nytta blir allt mindre värd ju högre utfallet är. Även här fanns en osäkerhet i skattningen. Dessutom transformerades partialnyttan så att den blev 0 för det lägsta möjliga värdet och 1 för det största möjliga värdet. Den totala nyttan beräknas sedan som summan av respektive partialnytta multiplicerad med dess vikt.

Författarna simulerade variation i målfunktionen både för partialnyttosambanden och i sammanvägningen av den totala nyttan. De gjorde ettusen målfunktioner, och beräknade därefter åtgärdsförslag för varje avdelning genom heuristisk optimering för fastigheten. Resultatet för båda variationskällorna sammantaget blev att man fick 539 olika planer efter 1 000 simuleringar. I de flesta avdelningarna dominerade i alla fall ett åtgärdsförslag med över 90 % för 37 avdelningar, medan den var lägre än 75 % i sju avdelningar.

Hujala redovisade sin avhandling 2009 med titeln (min översättning) ”Ågardrivet beslutsstöd vid skoglig planering av enskilda skogsfastigheter”. Hujala studerade med lärandet som utgångspunkt vilket beslutsstöd de finländska privatskogsägarna behöver. Främst fokuserades skogsägarens lärande men även lärandet för den organisation som serverar skogsägaren. Han undersökte vilka känslomässiga, praktiska och institutionella företeelser som kan vara till hjälp för eller begränsa en smidig kommunikation, och fann att *tillit*, *fattningsförmåga* och *sammanhanget för kommunikationen* hade stor betydelse för hur väl kommunikationen fungerade. Utifrån skogsägarnas sätt och förmåga att fatta beslut gjordes först en indelning i följande fem typer: lärande, tillitsfulla, beslutsamma, skötselriktade och eftertänksamma. Studier bland skogsägare - som beställt skogsbruksplan - av attityd till kommunikativ planering ledde sedan till att antalet typer reducerades till tre, nämligen *tillitsfulla med lärande attityd* (53%), *beslutsamma och lärande* (27%), och *beslutsamma skogsskötare* 20%. Beroende på vilken typ av skogsägare man har att göra med bör kommunikationen med skogsägaren bör göras på olika sätt; med betoning på olika delar.

Hujala sammanvägde slutligen sina resultat till ett konceptuellt schema för adaptiv beslutsanalys (ADA). Varje ägare har sitt sätt att fatta beslut, men i varje beslutssituation sker en anpassning till dels strategin för skogsägande, dels beslutsfattarmiljön. I strategin för skogsägande ingår etiska grunder, värderingar, motiv, mål och attityder. I beslutsfattarmiljön ingår fas i ägandet, skogens betydelse i vardagen, skogligt kunnande, tillgänglig tid och arbetsförmåga för eget skogsarbete, samt betalningsvilja för rådgivning. Dessa förutsättningar

förändras över tiden och med hänsyn till tidigare erfarenheter, och påverkar vilket praktiskt behov av beslutsrådgivning som ägaren behöver.

Konceptet tillåter och uppmuntrar skogsägaren att välja i olika faser i en beslutsfattarprocess. ADA bygger på anpassning och återkoppling som grund för smidig kommunikation med skogsägaren, och för planeringsorganisationens lärande. Hujala menar att det kan vara avgörandes för planerings- och rådgivningstjänster att man är medveten om de kommunikationsrelaterade skönhetsvärdena för skogsägaren.

Daniels m fl. (2010) undersökte hur olika statliga bidrag påverkade övergång till ett uthålligt skogsbruk bland privata skogsägare i USA. Studien omfattade åtta fokusgrupper. De drog slutsatsen att skogsägarnas inköps- och skötselbeslut motiverades av följande tre huvudmotiv; av skoglig kontinuitet, av nytta för skogsägaren, och av viljan att göra ”rätt åtgärder”. De fann att skogsägande var mer kopplat till identitet än till vinst, att bevarande var viktigt, samt att skogsägarna avsåg att lämna över till kommande generationer. Skogsägarna var medvetna om men inte fullt på det klara med begreppet ”uthålligt skogsbruk”, och satte stort värde på personlig rådgivning.

Ytterligare en aspekt som kan sägas ingå i målet är riskattityd. Skogsbruk innebär risker för skador och sjukdomar, men också risker för prisfall på produkter, som studerats av Andersson (2010). Kolbindning är en annan som inte nämnts ovan, och som tillkommit som nytta under de senaste två årtiondena.

1.4 Slutsatser av litteraturstudien

Den refererade studierna visar på undersökningar om skogsägarnas mål, och på försök att utveckla metoder för att hjälpa skogsägarna att formulera sina mål. Ägarnas mål är en produkt av deras prioriteringar men man kan misstänka att även annat som föreställningar om vad som är god skogsskötsel inverkar, att skog ska skötas på ett visst sätt, och kanske att föråldrade regler om hur man minskar skatteeffekter lever kvar mer eller mindre medvetet. En del av de delmål som kommit fram i tidigare studier kan tolkas så.

Skogsägarens mål är troligen föränderligt över tiden i takt med hur livssituationen och samhället förändras. En lösningen kan vara att i målformuleringsprocessen ta med den långa tidshorisonten både för skogsbruk och för skogsägande.

Studierna visar att skogsägarnas mål är sammansatta av många olika nyttor, men det behöver inte vara någon komplikation så länge som det inte råder någon konflikt mellan produktionen av dessa nyttor.

Det finns ingen anledning att tro att skogsägare inte har vilja och anledning att försöka vara rationella. Vi som håller på med skoglig planering har som uppgift att hjälpa skogsägarna bruka skogen på bästa sätt. Det innefattar datainsamling och analyser om skogens möjligheter tillfredsställa behov, men bör också innefatta att hjälp skogsägaren att formulera ett tydligt mål som svarar mot dennes värderingar. Dagens planeringssystem ger oss allt bättre analysmöjligheter, och därmed ökar behovet av ett tydligt mål.

De flesta privata skogsägarna behöver hjälp med att formulera mål så att de går att applicera i ett optimerande planeringssystem som PlanWise (Heureka 2010). Alla skogsägare är unika liksom alla skogsfastigheter. Det torde krävas ganska omfattande analyser av varje

skogsfastighet för att visa på produktionsmöjligheterna som underlag för att samla in skogsägarens värdering av alternativen och för att formulera ett precist mål. Man kan ändå tro att det finns många gemensamma drag i målformuleringsprocessen och att det finns utrymme för en generell problembeskrivning och vägledningen för målformulering.

Planerarens uppgift är att hjälpa skogsägaren vara rationell och att bena ut målet på ett konstruktivt sätt. Ägarnas mål må vara sammansatta, men en vägledning för att formulera målet bör vara pedagogisk och ha tydliga utgångspunkter. Den bör ha fokus på direkta nyttor (högsta nuvärde) och tona ner faktorer som åtminstone delvis kan förmodas vara indirekt kopplade till målet, t.ex. virkesförrådet och ”välskött skog”.

Perspektivet måste också vara långsiktigt. Som planerare är vi vana vid 100 års planeringshorisont men också att man inte heller då kan bortse från vad som händer därefter. Tidshorisonten för en skoglig planerare är därmed flera hundra år, och denna långa tidshorisont må ingå även vid målformulering även för den enskilda skogsägare som formulerar sitt mål.

2. METOD OCH MATERIAL

Datainsamlingen och utvecklingen av verktyget genomfördes i flera steg. Dessa var:

1. två omgångar kvalitativa intervjuer med enskilda skogsägare,
2. test av grundläggande frågeställningar på besökare vid skogsmässa,
3. vägledningen författades
4. vägledningen testades på planeringsansvariga vid skogsägareföreningarna,
5. vägledningen testades på studenter på jägmästarprogrammet och de skogsägare som valts som övningsobjekt inför kurs i skogsbruksplanering,
6. diskussion med studiegrupper av skogsägare,
7. och slutligen genom en enkät.

Vägledningen (strukturen framgår i bilaga 6) utvecklades successivt under hela processen.

Vid kvalitativa intervjuer (Trost 2005) med enskilda personer är syftet att få in olika exempel på hur skogsägare resonerar. Gruppintervjuer (Wibeck 200) skiljer i karaktär från intervjuer med enskilda personer, och metodiken är annorlunda.

Antalet intervjuer och enkätsvar blev inte så stort att det blev aktuellt med avancerade analyser som regressionsanalys. Noteringar gjordes under intervjuerna och sammanställdes delvis. Enkätsvar sammanställdes i enkla summeringar till frekvenstabeller/stapeldiagram. Resultaten tolkades genom logiskt tänkande utifrån ekonomisk teori och kunskaper om skoglig planering.

För att belysa frågeställningarna fingerades avdelningsdata för en fastighet på 100 ha belägen i Västerbottens kustland och med ett för privatägd skogsmark i området genomsnittligt skogstillstånd (tabell 2.1). Data från Riksskogstaxeringen användes som underlag (Inst f skoglig resurshushållning, 2008). Totalarealen 100 ha valdes för att antalet rimligt stora avdelningar inte skulle bli för litet, och för att underlätta för skogsägarna att räkna om resultaten till vad det skulle kunna motsvara för deras fastigheter.

Fastigheten analyserades i första steget med LPGaya (Eriksson 1983, Hoen & Eid 1990), ett system som bygger på tillväxtfunktioner av Agestam (1985) och som kan optimeras med avseende på nuvärdet. Optimeringstekniken är LP och vissa restriktioner kan enkelt beaktas. När sedan PlanWise (Heureka 2010) blev användbart gjordes nya analyser med detta verktyg. Då behövdes data om ytterligare en del variabler. Kompletteringen gjordes subjektivt eller efter enkla beräkningar. De redovisas bilaga 1.

Skogsvårdslagens krav på naturvårdshänsyn vid slutavverkning ingick i alla analyser genom att 5 % av den stående volymen lämnades kvar vid slutavverkning.

Långsiktiga analyser visar på tillväxtpotentialen för skogsägaren och frågor om när under ägarens bedömda innehavstid som avverkningar ska göras blir tydliga.

Tabell 2.1 Fingerade avdelningsdata för en privatägd skogsfastighet i Västerbottens kustland

Avdnr	Areal, ha	H100, m	Ålder, år	Volym, m3sk/ha	Tall, %	Gran, %	Löv, %
10	3	18	0	0	0	0	0
20	3	20	0	0	0	0	0
30	3	18	5	6	80	0	20
40	3	20	7	8	0	30	70
50	2	20	9	10	90	0	10
60	3	18	11	10	0	80	20
70	3	18	14	15	100	0	0
80	3	20	17	20	0	30	70
90	3	18	22	35	70	0	5
100	3	20	25	45	0	60	40
110	4	18	29	55	80	20	0
120	3	20	33	80	0	30	70
130	4	18	38	100	90	10	0
150	4	18	49	125	100	0	0
160	4	20	56	150	0	50	50
170	3	20	62	200	70	10	20
180	4	16	69	140	0	60	40
190	4	18	77	165	80	20	0
200	3	20	82	190	0	40	60
210	3	18	88	175	90	10	0
220	4	16	98	170	0	70	30
230	3	20	107	250	100	0	0
240	3	16	112	200	10	80	10
250	4	16	117	170	70	30	0
260	3	18	121	210	20	50	30
270	3	18	126	250	80	15	5
280	4	16	134	190	0	80	20
290	4	18	141	200	90	5	5
300	4	16	145	180	0	100	0
<i>Summa</i>	100			120	45	38	17

3. GENOMFÖRANDE OCH DELRESULTAT

3.1 Intervjuer med skogsägare

Första intervjuerna gjordes med sex skogsägare under våren 2008. Kontakt togs genom att jag besökte ett par skogskvällar/informationsmöten i Umeå arrangerade av Swedbank/LRF-konsult/Norra skogsägarna. Jag berättade kort om mitt projekt och att jag ville genomföra ett antal intervjuer med skogsägare om deras mål, samt lade fram skriftlig information. Ett antal personer svarade direkt eller per post. Intervjuerna genomfördes enskilt på SLU eller i skogsägarens bostad och tog ca en timme per intervju, med variation från 45 minuter till 1.5 timmar. Intervjuerna var semistrukturerade utifrån frågemallen i bilaga 1. Intervjuerna dokumenterades genom minnesanteckningar under intervjuens gång. Intervjuerna resulterade i följande mål för olika personer:

- Uthålligt till nästa generation, långsiktigt må bra, bra bestånd är målet. Jakt, ved, släktgård, biodiversitet, en anledning komma ut i skogen, sälj aldrig sa farfar.
- ”Diffust” om målet. Äga, hyfsad ekonomi, lämna vidare. Kombinera skog med inkomst, familj, optimering på lång sikt.
- Intresse, långsiktig investering, påverka själv, livslångt ägande, förädling genom åtgärder, hobby.
- Lämna efter sig något bättre än vad man fick, pengar till leverne. Virke/inkomster, viltkött, fiske, boendemiljö, svamp- och bärplockning, binda kol, glädje att förvalta mark, att äga.
- Bra skick på skogen, gallra det som ska gallras, jakt och fiske, bär och svamp, sluta förvärvsarbete före 65 års ålder, ökad tillväxt och kvalitet, röja för bättre ekonomisk avkastning, virke/inkomster, boendemiljö, ved, hobby, socialt sammanhang ofta vid jakt.
- Roligt, hobby där omkostnaderna är betalda, odlarglädje, trädgårdsarbete i större skala och på längre sikt, vackert i skogen, biologisk mångfald, ved.

Andra intervjuomgången genomfördes med nio skogsägare i Sundsvallstrakten i november 2008. Tolv personer föreslogs av Norrskog inspektor varav nio kunde och ville ställa upp. Under intervjuernas gång visade det sig att alla hade anknytning till Skogsägareföreningen Norrskog. Även dessa intervjuer tog i flertalet fall ca en timme, men i några fall något kortare tid. Inför denna omgång hade frågorna om skogsägarnas prioriteringar preciserats, och återfinns i bilaga 2 där även innebörden av alternativen framgår. Svaren i dessa intervjuer redovisas inte av anonymitetsskäl.

Intervjuerna blir naturligtvis olika till sin karaktär beroende på personligheter, hur skogsägaren ser på sitt skogsägande, kunskaper, attityder, men säkert också beroende på hur man kommer igång med intervjun. Bemötandet har genomgående varit mycket vänligt och trevligt, och svaren och diskussionerna har jag upplevt som öppenhjärtliga och uppriktiga.

Skogen ger många nyttor och glädjeämnen. Virkesproduktionen finns med som en självklar och oftast dominerande nytta, en förutsättning, och som en del av andra nyttor. Att skogen ska skötas väl och hållas i gott skick har en direkt koppling till detta. Ingen av skogsägarna tycks samla på virke i travar, utan man säljer virket vidare, dvs. växlar det mot pengar.

Planer inför framtiden inrymmer givetvis många osäkerhetsmoment. Efterfrågan och priser på virke är en sådan, behov av kapital kan variera och uppkomma med kort varsel.

Levnadsförhållanden kan förändras, och därmed behov och möjligheter, värderingar och prioriteringar. Det leder till en viss eller till och med stor försiktighet, t.ex. i beslut om avverkning. Skogen har ett stort kapitalvärde och man ser skogen som en förmögenhet som ska bestå eller öka i värde. Att omplacera tillgångar från skog till andra kapitalformer tycks inte vara en vanlig åtgärd eller ens tanke.

Kraven från samhället är också föränderliga, t.ex. vad gäller krav på hänsyn till biologisk mångfald/naturvärden, kulturvärden, renskötsel, rekreation, landskapsbild.

De flesta har inget skriftligt eller muntligt klart formulerat mål som svara mot deras resonemang i stort kring dessa frågor. Det finns ett uppenbart behov av ett verktyg eller hjälpmedel för målformulering, och diskussioner för att handleda dessa överväganden.

3.2 Test av frågor till besökare på skogsmässa

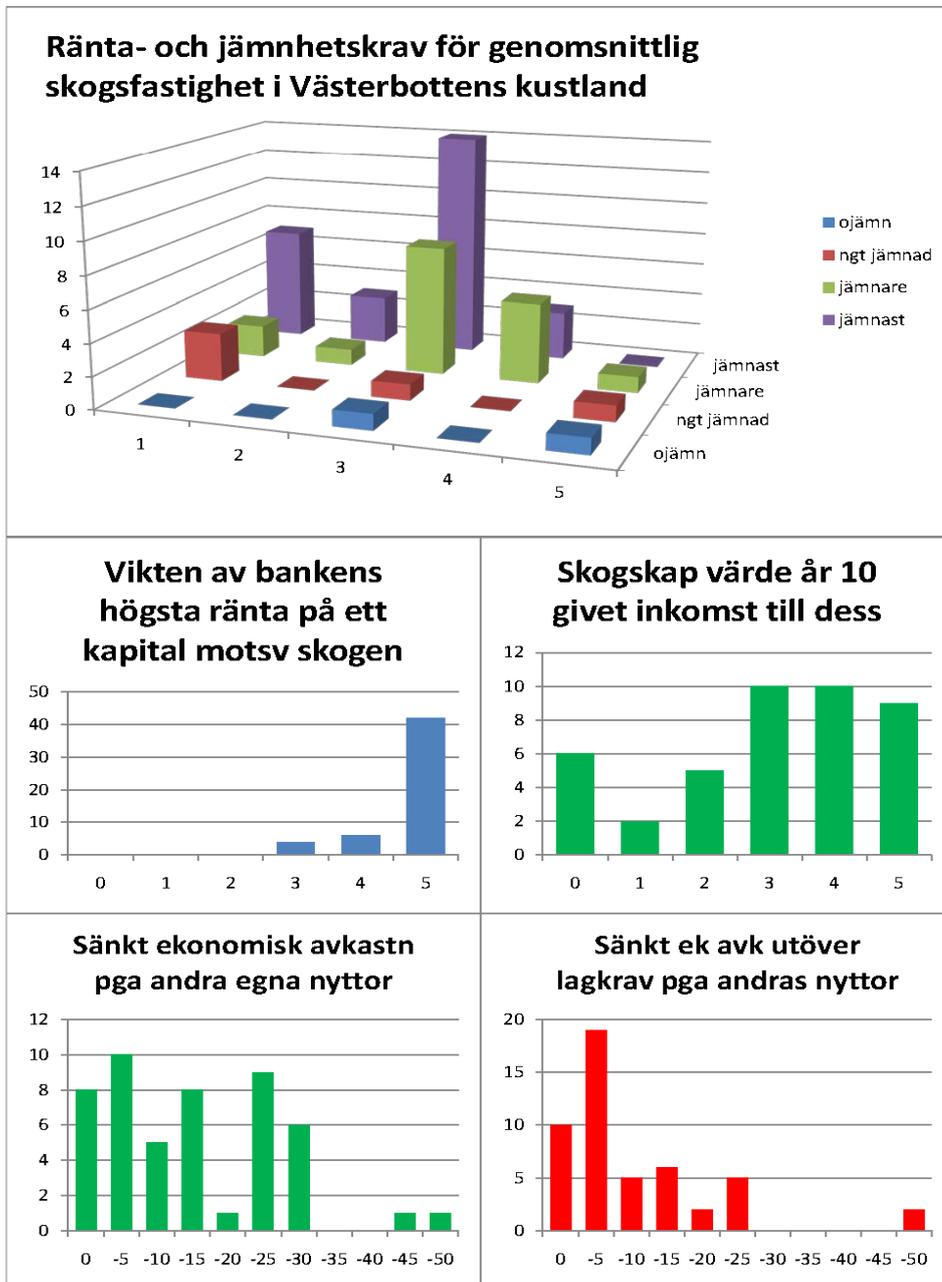
En kort enkät ställdes till besökare vid SLU:s monter vid Skogsnoliämässan 2008. De tillfrågade ombads välja vilken nettointäktprofil de föredrog för typfastigheten, om de ville ha mer information för att bestämma sig, om vikten av förräntning på ett bankkapital respektive motsvarande kapital bundet i en skogsfastighet, om skogsägandet ger andra nyttor än ekonomisk avkastning av virkesproduktion, om de accepterar sänkt avkastning av virkesproduktionen pga. dessa andra nyttor, och motsvarande fråga pga. hänsyn till andra personer, samt slutligen några frågor om vilka de är. Antalet användbara svar blev 52 st., men alla svarade inte på alla frågor.

Svaren visas i figur 3.1. De flesta svarande valde alternativ som var optimerat med 3 % ränta och med stort jämnhetskrav. Nitton ville ha mer information för att kunna välja. För de flesta är det mycket viktigt med högsta möjliga ränta på pengar insatta på ett bankkonto. De ställde inte samma krav på högsta förräntning på motsvarande kapital bundet i skogen, men frågorna var inte helt jämförbara. Den skillnad i förräntning i skogskapitalet de skulle ta ställning till motsvarar en mycket liten ränteskillnad, mellan 1 och 2 räntepunkter eller hundradelar av en procent.

Nästan alla, 49 av 52, svarade ja på frågan om de tyckte sig få andra nyttor än ekonomisk avkastning av skogsägandet, och de var i genomsnitt villiga att acceptera en sänkning av den ekonomiska avkastningen med 14 % pga. dessa andra nyttor. De var i genomsnitt villiga att acceptera en sänkning av den ekonomiska avkastningen med 9 % pga. hänsyn till andra i samhället.

Av de svarande var 40 män och nio kvinnor medan tre inte angav kön. Nio var inte skogsägare. De svarande var från 20-70 år; 7 st. -30 år, 11 -40 år, 12 - 50 år, 13 -60 år och 8 -70 år.

Erfarenheten av genomförandet av enkäten blev att de som svarade kunde efter viss tanke-möda och muntlig förklaring förstå vad nettointäktssdiagrammen visade. En del väljer att avstå från att svara när de inte direkt kan förstå diagrammen, men på en mässa är det mycket annat som lockar. Vad som ingår i övriga nyttor behöver tydliggöras. Räntekravet bör redovisas tydligt i diagramöversikten. Det är inte alltid nödvändigt att sänka den ekonomiska avkastningen för att kunna tillgodogöra sig övriga nyttor, vilket påpekades av några svarande.

Figur 3.1. Enkätsvar vid Skogsoliämässan 2008 om vad man vill att ägande av en skogsfastighet ska ge. Antal svar på y-axlarna.

3.3 Slutsatser av intervjuerna och författande av vägledningen

Utifrån litteraturstudierna, intervjuerna och enkäten drogs slutsatser om hur skogsägarna ser på sitt skogsägande, hur de resonerar om sina mål, vilken vägledning de kan behöva, vad som ska ingå i vägledningen och hur den ska utformas pedagogiskt. Givetvis var jag också färgad av mina kunskaper och erfarenheter om skoglig planering, och av att vara skogsägare sedan ca 25 år.

Vägledningen ska ta upp frågeställningen från grunden, men den behöver samtidigt förenklas en hel del. Den bör vara kortfattad. Skogsägarna har virkesproduktionen som en mycket viktig nytta. Man får även andra nyttor, som dock inte nödvändigtvis står i konflikt med virkesproduktionen. Man är villig att acceptera en viss sänkning av den ekonomiska avkastningen för att kunna tillgodogöra sig övriga nyttor.

Utifrån dessa erfarenheter formulerades en första skriftlig version av vägledningen. En ambition var att göra filminspelningar av ett antal korta muntliga presentationer, men den måste överges när bristen på skådespelartalang blev uppenbar även för regissören (för övrigt samma person som kameramannen, skådespelaren och manusförfattaren).

3.4 Djupintervju utifrån en fastighetsspecifik analys

För en skogsägare gjordes fastighetsspecifika analyser inför intervjun. Intervjun förbereddes genom att skogsägarens skogsfastighet analyserades med PlanWise (Heureka 2010, version augusti 2009). Nettointäktssprofiler för räntekrav från 1-5 % och med jämnhetskrav från ”inget” till ”starkt” i fyra steg, dvs. 20 olika nettointäktssprofiler. Analyserna gjordes utifrån en aktuell skogsbruksplan, som ägaren delvis upprättat själv. Djupintervju som tog ca 1.5 timme.

Skogsägaren hade ett formulerat mål, nämligen: ”Vill utnyttja markens produktionsförmåga i ekonomiskt rimlig grad. Kvalitetsinriktat skogsbruk, uthålligt, utan att påverka miljön negativt, genom att följa lagen och PEFC-certifiering. Bedömer att finkvistig tall/gran blir en bristvara som ger bra betalt i framtiden.”

Ägaren hade tagit en del hänsyn till andra personer/verksamheter genom att undvika trädfällning eller lämnat kantzoner nära andras hus.

Skogsägaren bad att få återkomma med svar om önskad nettointäktssprofil, och gav efter ca 6 veckors funderande svaret 3 % med ett eller två stegs jämnhetskrav.

En fastighetsspecifik analys skärper naturligtvis frågeställningen en hel del, och gör det samtidigt svårare att svara, men då blir svaret också skarpt.

Vid ett uppföljande samtal mer än ett år senare hade skogsägaren funderat vidare på målformuleringen och tyckte att räntekravet 3 % är lite för högt eftersom skattereglerna för skogskapital skiljer mot skatteregler för bankmedel. Men skogsägaren uppger också att han höjt avverkningsnivån något jämfört med innan han tagit del av nettointäktssprofilerna.

3.5 Synpunkter från planeringsansvariga vid Skogsägareföreningarna

Planeringsansvariga på de olika skogsägareföreningarna i Sverige har ett samarbete under ledning av Johan Sonesson på Skogforsk. Gruppen består av Sara Karlsson från Norra, Hedvig Johansson från Södra, Örjan Hedström och Jan Björkman från Norrskog, samt Lars Öhlén från Mellanskog. Denna grupp har varit mycket intresserad av arbetet med vägledningen för skogsägarnas målformulering bl.a. eftersom det knyter an till skogsägareföreningarnas projekt 3G som syftar till den tredje generationens system för skogsbruksplaner.

Dessa personer granskade och gav synpunkter på vägledningen version november 2009, dels vid ett möte i Uppsala den 15 december där undertecknad var med, dels skriftligt någon månad efter mötet. Mötet dokumenterades genom stödanteckningar och genom ljudinspelning på mp3. Ett antal konstruktiva förslag främst av pedagogisk art framfördes. Synpunkterna gav ingen anledning att ändra på upplägget i stort, men var värdefulla och gav anledning och inspiration att formulera om, förtydliga och utveckla vägledningen på ett antal punkter.

Vägledningen (bilaga 6) togs upp även vid en workshop ”Stöd för markägarsamtal” den 17 juni 2010 och då medverkade förutom ovan nämnda personer även Karin Ekerby-Vestlund från LRF-Skogsägarna, Lars-Gunnar Flink från Södra, Ulf Lindgren från Norra. Vid detta möte redogjordes för hur arbetet fortsatt, och för de synpunkter som framkommit under våren (nedan) och vissa resultat från frågorna om motiv och synpunkter på vägledningen. Stödanteckningar fördes, och dessutom skrev Johan korta mötesanteckningar.

Gruppen tycker ämnet är mycket intressant. Man ser även behov av en betydligt förenklad vägledning, och undrar om nuvarande vägledning kan utvecklas till korta filmer åtkomliga via internet.

3.6 Gruppdiskussioner med deltagare i studiecirkel

Vägledningen (bilaga 6) testades på deltagare i fem studiecirkel ”Kraftsamling Skog” anordnade av Norra skogsägarna. Kursdeltagarna tillfrågades av de två kursledarna Staffan Andersson och Camilla Göthesson som innan fått sig tillsänd en vägledning, och bekräftade att de ville testa vägledningen och ägna en del av ett kvällsmöte åt diskussioner om ämnet. Därefter skickades materialet per post. Förutom vägledningen med ett antal frågor om sitt mål/sina preferenser ingick några frågor om vad de tyckte om texten. Undertecknad deltog i kvällsmöten med fyra av dessa grupper för att svara på frågor och samla in synpunkter och enkätsvar. Cirka en timme av mötena ägnades åt denna punkt. Mötena spelades in på mp3-spelare och samtidigt gjorde jag noteringar i texten. Antalet personer var 9, 7, 10, 8 och 10 och studiecirkelledaren i respektive grupp deltog. Vid det femte mötet, som undertecknad inte medverkade i, gick Staffan Andersson, kursledaren igenom frågorna som därefter besvarades enskilt.

Grupperna hade skev könsfördelning med 73 % män och 27 % kvinnor. En av grupperna var enbart för kvinnor, medan det var en kvinna i två grupper. Åldersmässigt var 47 % 60 år och äldre, 35 % 40-59 år och resterande 18 % födda på 70- eller 80-talet. För kvinnogruppen (10 st.) fanns inga åldersdata men även den gruppen var åldersmässigt blandad.

Deltagarna visar, genom att delta i dessa studiecirkel, sitt intresse för att lära mer om skogsbruk i allmänhet, och virkesproduktion i synnerhet. Det betyder att dessa personer förmodligen var mer positiva och svarsvilliga än skogsägare i genomsnitt eftersom handledningen förutsätter vilja att lära.

En liknande situation rådde under mötena. Några personer per grupp var mycket aktiva och hade många synpunkter, andra hade ett fåtal synpunkter, men några lyssnade intresserat men satt tysta.

Mötena blev till stor del en föreläsning om förhållningssättet att skogen ska skötas för att skogsägarnas mål ska uppnås. Många ser virkesproduktionen som den helt dominerande funktionen för sin skogsfastighet. Många uppfattar att det finns ett visst sätt att sköta skog som är det rätta. En del nyttor som skogen ger har en del inte tänkt på att de finns eller att de skulle ha något värde.

Flera personer påpekade att möjligheten till konjunktur Anpassning i avverkningsbeslut inte fanns med i vägledningen.

Teorin för målformulering är relativt komplicerad även om vägledningen innehåller en del försök till förenklingar. Man får räkna med att skogsägarna behöver fundera över sina mål vid flera tillfällen, och att vägledningen inte alls passar för en del skogsägare.

Ägarsituationen skiftar givetvis mellan olika personer. Någon är relativt ung, har nyligen blivit ägare till en ganska stor fastighet och vill och kan ta ut kapital från sin skog. En annan är äldre och äger en liten skogsfastighet utan avverkningsmöjlighet.

Det tog en del tid att förklara en del facktermer, diagram och tankesätt.

De frågor som ställdes var dels några frågor om vilka nyttor skogsägaren sätter värde på, dels några frågor om vad man tycker om vägledningen och några karaktäristika på skogsägaren. Dessutom fanns det utrymme för kommentarer. Alla som lämnat in svarsblanketter hade inte fyllt i svar på alla frågor.

Direkt vid mötena lämnade ca 15 personer sina svar medan övriga ville ha mer betänketid (eller inte avsåg att svara). Fyra skickade in sina svar inom ett par veckor efter mötet. En dryg månad efter mötena skickade jag ut blomstercheckar som tack och påminde samtidigt de som inte svarat, och fick då in ytterligare sju svar. I ett av svarsbreven returnerades ett blankt frågeformulär och blomstercheckarna utan kommentarer. Den skriftliga svarsfrekvensen (utom den blanka) blev 25, således drygt hälften av de 45 (inkl en kursledare) som ombads svara.

Följande kommentarerna gavs: *Enklare. För akademiskt. För svårt. Lite tungt, ej svårt. Lite väl teoretiskt. Nettointäkt väl teoretiskt i mitt fall. Skriv om, för bönder. Språk, för mycket. Språket! Svårförståligt. Sidan 12. Men några positiva gavs också, två personer tyckte: Mycket bra. En person skrev: Vilka medel leder till målet? En annan: Involvera barnen En tredje: Nyttor bra struktur.*

Mötena genomfördes i en positiv anda. Jag fick många tankeväckande frågor och en hel del förslag till förbättringar. Många värdefulla kommentarer lämnades direkt vid mötena inklusive en del kritik. Speciellt vid ett möte fick jag utstå kritik för att ha använt för

svårförstådda formuleringar. Min slutsats är att även om jag ansträngt mig för att skriva på ett enkelt sätt så är det nya tankar för många läsare och abstrakta resonemang, så det är inte helt enkelt att förstå och tar tid. En annan slutsats är att texten är angelägen och fyller ett tomrum, eller är ett ämnesområde som visserligen uppmärksammats i studiecirkeln, men som kan ägnas mer tid och fördjupas.

3.7 Studenternas intervjuer med skogsägarna inför upprättande av skogsbruksplan

Under kursen Skogsbruksplanering (SH0088) på tredje året i jägmästarprogrammet upprättar studenter skogsbruksplaner för verkliga fall. Studenterna arbetar i grupper om två, men på fastigheter större än ca 80-100 ha samarbetar två grupper. Skogsägare med fastigheter belägna oftast inom pendlingsavstånd från Umeå anmäler sitt intresse för en skogsbruksplan. De kan ha läst vår annons i lokaltidningen eller via bekanta fått höra om denna möjlighet att skaffa skogsbruksplan till låg kostnad. Studenterna arbetar med hela planeringskedjan *målformulering – datainsamling - analys av handlingsalternativ - val av handlingsalternativ*. Det innebär att studenterna genomför ett eller ofta flera samtal med skogsägaren om dennes mål med skogsägandet och skogsbruket. Under 2010 års kurs användes vägledningen som underlag för målformuleringen.

Vägledningen (bilaga 6) introducerades för studenterna under en föreläsning inför studenternas intervju/samtal med respektive skogsägare. Även ägarna av de fastigheter som valts ut fick sig tillsända vägledningen med frågor om målet och med utvärderande frågor. Utskicket gjordes i månadsskiftet april/maj och studenternas intervjuer om målet gjordes i mitten av maj. Skogsägarna kunde lämna sina skriftliga svar till studenterna för vidare befordran eller skicka svarsformuläret direkt till undertecknad.

Dessutom ombads studenterna besvara några frågor och ge ett omdöme om hur vägledningen fungerade. Antalet svar blev åtta st. från sju olika fastigheter (dvs. en ”fastighet” besvarades av två studenter), av totalt tolv. Det var synd att inte alla svarade, men det var inte obligatoriskt att svara, och studenterna hade fullt upp med att upprätta skogsbruksplaner och läsa inför tentamen.

Resultaten och kommentarerna framgår i tabell 3.1 nedan. Studenterna ansåg sig ha haft åtminstone viss nytta av vägledningen inför och under samtalet. I hälften av fallen ansåg sig studenterna ha fått ett tydligt mål medan andra hälften tyckte målet var otydligt beskrivet. Detta visar på behovet av en vägledning för målformulering. De flesta skogsägarna, med något undantag, refererade inte till vägledningen under samtalet, men fem av åtta hade fått svar på åtminstone vissa av de specifika frågor som tas upp i vägledningen. Sex av åtta svar anger att studenterna bedömer att skogsägarna har haft viss nytta av vägledningen.

Det är egentligen inte att vänta att skogsägarna utan vidare och på egen hand ska ägna några timmar åt att läsa och begrunda de frågor som tas upp i vägledningen, även om det är skogsägare som är aktiva genom att själva ha beställt en skogsbruksplan.

Tabell 3.1. Studenters erfarenheter av vägledningen vid samtal med skogsägaren inför upprättade av skogsbruksplan

Fråga	Svarskod	1	2	3	4	5
<i>Studenternas kommentarer</i>	<i>Svarsalternativ</i>	<i>Ingen</i>				<i>Mkt stor</i>
Vilken nytta hade du av innehållet i vägledningen för att kunna samtala med skogsägaren om dennes mål?		0	0	4	2	1
-Tyvärr använde vi inte oss av den						
-Det verkade vara bra för skogsägaren, men eftersom han inte läst igenom den innan vi kom dit kan jag inte säga att den påverkade vårt arbete mer än samtalet vi hade med honom.						
-Texten hjälpte, men föreläsningen gav inte så mycket mer.						
		<i>Nej</i>				<i>Ja</i>
Gav skogsägaren ett någorlunda tydligt mål för sitt skogsägande?		0	3	1	1	3
-Inte tydligt alls. Han var produktionsinriktad och kunde i vissa fall tänka sig att avsätta till naturvård.						
-Ja, det tycker jag, kanske inte i form av ränta och önskad volymförråd, med det var inte svårt att förstå vad han ville.						
-Ja, det kunde omsättas på ett bra sätt i en målformulering.						
		<i>Nej, inte på något sätt</i>				<i>Ja, flera gånger</i>
Refererade skogsägaren till vägledningen under samtalet?		5	1	0	2	0
-Skogsägaren hade inte läst den när vi träffade dem.						
-Hade inte hunnit läsa igenom den pga. att de varit utomlands.						
-Vid ett tillfälle.						
		<i>Nej, inga svar varken muntligt eller skriftligt</i>				<i>Ja, hon/han har svarat på alla frågorna</i>
I vilken grad har skogsägaren gett svar på just de frågor som finns i vägledningen?		2	1	3	1	1
-Vissa av frågorna har besvarats.						
-Verkar bara ha svarat på de frågor som de förstått						
-Fick inte tillbaka enkäten. De var borta, men vår ägare hade svarat på en del frågor.						
		<i>Ingen alls</i>				<i>Mycket stor hjälp</i>
Vilken hjälp bedömer du att skogsägaren hade av vägledningen för att formulera sitt mål?		2	0	4	1	1
-Han hade inte läst den tror jag.						
-Svårt att säga.						
-Jag tror inte han läste den. Fyra dagar innan mötet hade han inte gjort det.						
-Fast jag vet inte, det var inte så annorlunda från då vi var där.						
-Svårt att säga då vi inte fick tillbaka enkäten.						

Erfarenheter från 2010 års kurs och från många tidigare års, är att samtalet med skogsägaren får olika karaktär beroende på många förutsättningar. Hur väl förberedda studenterna är, hur väl förberedd skogsägaren är, skogsägarens och studenternas personligheter, hur mycket tid som finns tillgänglig för samtalet, om diskussionen sker vid ett tillfälle eller återkommande,

var samtalet sker (inomhus/utomhus, vid köksbordet, på telefon, i skogen). En del studenter tycker inte det är lämpligt som att ta upp de specifika frågor av den typ som ingår i vägledningen eller lyckas inte få till de förutsättningar som skulle krävas. Förmodligen behöver instruktionen till både skogsägaren och studenterna skärpas så att det klart och tydligt framgår att de bör sitta ner tillsammans och ostört under en timme, och dessutom ha ytterligare kontakter för att fortsätta nysta i de frågor och överväganden som ingår i målformuleringen.

3.8 Telefonintervjuer och enkätfrågor

På ett möte för skogsägare som ordnades av Norra skogsägareföreningen i mars 2010 och som besöktes av ca 100 personer kom jag i kontakt med tre skogsägare. De tillsändes vägledningen inklusive frågeformulär per post, medan svaren togs in per telefon. Deras svar finns med i sammanställningen i kapitel 4.

De hade inte hellre på förhand några klart uttalade mål med sitt skogsbruk, men efter lite resonering blev min slutsats att de har främst ekonomiska mål, dvs. ser till avkastningen av virkesproduktionen i första hand.

4. RESULTAT AV ENKÄTERNA

I följande avsnitt redovisas svaren på frågorna uppdelat på dels skogsägarnas mål, dels på vad ägarna anser om vägledningen och något om skogsägarnas fastigheter och brukande. Tabellerna gör inte anspråk på att spegla den genomsnittlige skogsägaren eftersom personurvalet inte är gjort för att representera skogsägarkollektivet som helhet. Frågorna i enkäten är ställda för att få in synpunkter på vägledningen som sådan, och i viss mån för att eventuellt kunna fånga om det finns någon tendens till samband med skogsägarnas situation och brukande. Totalt har 38 personer svarat på enkäten, men många svar är ofullständiga dvs. en del frågor har lämnats obesvarade.

4.1 Ägarnas mål

Målformulering innan de läst vägledningen

Första frågan om vilket mål skogsägaren satt upp innan hon/han läste vägledningen, besvarades av 35. Av dessa var det enbart fyra som gav någorlunda tydliga svar tillräckliga för att man ska kunna upprätta en ägaranpassad skogsbruksplan. Tjugofem hade med ord som knyter an till virkesproduktionens ekonomi, och de elva som saknade sådana ord hade istället ord om skogsskötsel (t.ex.. välskött skog, att röja, att gallra), vilket här tolkas som att alla 35 har med virkesproduktionens ekonomi i sina mål. Sjutton hade med något ord som visade att de satte värde på någon annan aspekt. Oftast var det rekreation och nöjet med att vistas och arbete i sin egen skog. Enbart fem hade med ord om biologisk mångfald.

Nettointäktsprofil – ränte- och jämnhetskrav

Vad gäller räntekrav har 20 personer gett svar, fem föredrar den nettointäktsprofil som motsvarar 2 %, elva anger 3 %, och två vardera anger 4 respektive 5 %. Nästan hälften har inte besvarat den frågan alls. Orsaken kan vara svårigheter att läsa diagrammen eller förstå tanken bakom, eller att det behövs mer för att fundera. Vad gäller jämnhet har 19 svarat. Sex vill inte ha någon utjämning av nettointäkten, medan fem vill ha svag jämnhet och 8 måttlig jämnhet. En person önskar mer information om hur mycket nuvärdet sjunker pga. jämnhet.

Andra nyttor än virkesproduktion för den egna familjen

Så få som fem personer anser att virkesproduktionen påverkar övriga nyttor på ett negativt sätt, medan 23 inte tycker det är någon motsättning. Av de fem är det enbart en som kan acceptera sänkt ekonomiskt utbyte för att tillfredställa behovet av andra nyttor för den egna familjen.

Vad gäller motsatsförhållande mellan virkesproduktionen och övriga nyttor för övriga samhället än den egna familjen är svaret nej för 15 personer och ja för 7. Enbart elva vågar ange någon siffra på vilken sänkning av virkesproduktionen de kan acceptera, varav sju svarar ingen sänkning. Under mötena framkom synpunkten att det var svårt att veta vilken påverkan på virkesproduktionen olika hänsyn har. Givetvis sant. Man bör visa med några exempel i vägledningen hur olika hänsyn slår.

Tabell 4.1 Skogsägarnas värdering av olika nyttor för sin familj, samt i vilken grad respektive nytta står i konflikt med virkesproduktionen

	Hur viktig är nyttigheten?							Hämmas virkesproduktionen?								
	0	1	2	3	4	5	Antal	Medel	0	1	2	3	4	5	Antal	Medel
Virke	1	2	1	7	8	16	35	3.9								
Arbete, hobby	0	0	0	11	13	11	35	4.0	23	1	1	4	0	0	29	0.5
Annan närings- verksamhet	20	8	2	2	1	2	35	0.9	24	2	1	1	0	1	29	0.4
Ved	1	2	8	5	2	17	35	3.6	22	4	2	1	0	0	29	0.4
Jakt	5	4	3	9	5	9	35	2.9	28	3	1	3	1	1	29	0.8
Fiske	14	6	3	6	3	3	35	1.6	26	0	0	1	0	0	29	0.1
Bomiljö	1	2	4	4	8	16	35	3.8	15	3	6	4	1	0	29	1.1
Bär, svamp	2	1	5	10	8	9	35	3.4	20	2	4	3	0	0	29	0.7
Annan rekreation	8	1	3	5	10	8	35	2.9	21	3	3	1	1	0	29	0.6
Skogsägande	1	0	2	7	9	16	35	4.0	22	2	3	2	0	0	29	0.5
Biodiversitet	2	4	4	12	6	7	35	3.1	10	5	4	4	4	2	29	1.8
Kolbindning	10	5	8	4	4	4	35	2.0	18	3	1	4	1	2	29	1.1
Annat: Tjära, friskvård, biotopskydd	31	1	0	2	1	0	35	0.3	27	1	0	1	0	0	29	0.1

Tolkningen av svaren på dessa frågor är inte så enkla att göra. Avsikten var att man skulle ge svar på hur viktiga respektive nyttor är i någon slags relation till varandra, men det finns en del som talar för att man istället gett svar på hur viktig man tycker nyttan är i förhållande till hur man uppfattar att andra tycker. Bärplockning är förmodligen till stor del rekreation även om man också sätter stort värde på bären som sådana och att de plockats på egen mark och av en själv. Ändå kan man tro att det finns en gräns för hur mycket bären och svampen kan vara värda. Genomsnittet av ägd areal * ägarandel för de som besvarat enkäten är 64 ha. Om virkesproduktionen antas vara 3 m³sk/ha, år och nettovärdet 200 kr/m³sk så kan den årliga värdeavkastningen uppskattas till 64 * 3 * 200 = 38 400 SEK. Om vi antar att man årligen plockar 38 kg bär och svamp och värderar dessa lika högt som virkesproduktionen så blir värdet 1000 kr/kg bär och svamp! Det verkar orimligt.

Det finns även andra sätt att tolka svaren. Man kanske värderat bär och svamp i relation inte till vad virkesproduktionen kan ge utan till den verkliga inkomst man haft av virkesförsäljning under senare år och att den varit mycket låg. Slutsatsen blir att det är viktigt att ställa frågan tydligt och att utveckla detta i texten i vägledningen.

I följande stycken *i kursiverad stil* beskrivs och tolkas trots detta svaren som om de beskriver relationen mellan olika nyttor.

Skogsägandet som sådant anses ge mest nytta tillsammans med hobby/arbete, tätt följt av virkesproduktionen. Ved och bomiljö hamnar också högt, tätt följt av bär och svamp, samt övrig rekreation. Kolbindning får låga poäng, vilket kan bero på att det är en funktion som ganska nyligen fått uppmärksamhet, och som inte är känd bland alla skogsägare. Synpunkter under mötena tyder på detta. Skogen ger ägaren och dennes familj många olika nyttor.

Man kan urskilja olika typer av skogsägare, och se hur prioriteringarna skiljer mellan dessa. En sådan uppdelning är utifrån boende; de som bor på fastigheten, de som bor i samma kommun som skogsfastigheten men inte på fastigheten, samt de som bor i en annan kommun.

-Åboende (15 st.) sätter värde på nyttorna i följande sjunkande ordning: boendemiljö, ved, skogsägande, virkesproduktion, hobby/arbete, jakt, biodiversitet, bär, annan rekreation, fiske, kolbindning.

-Kommunboende (13 st.): hobby/arbete, virkesproduktion, skogsägande, bär och svamp, boendemiljö, ved, biodiversitet, jakt, annan rekreation, kolbindning, fiske.

-Utboende (5 st.): virkesproduktion, skogsägande, hobby/arbete, annan rekreation, boendemiljö, ved, bär och svamp, biodiversitet, jakt, fiske, kolbindning.

Att boendemiljön och hobby/arbete är så viktig även för utbor kan bero på fritidsboende (eller på planer på framtida boende).

Enbart fyra personer har satt ett värde på andra nyttor än de specificerade. Framställning av tjära, friskvård och biotopskydd anges, men de två sista passar bra under andra rubriker. Det innebär att uppräkningsen av nyttor är praktiskt taget heltäckande, men att det ändå är lämpligt att ha en sådan öppen fråga.

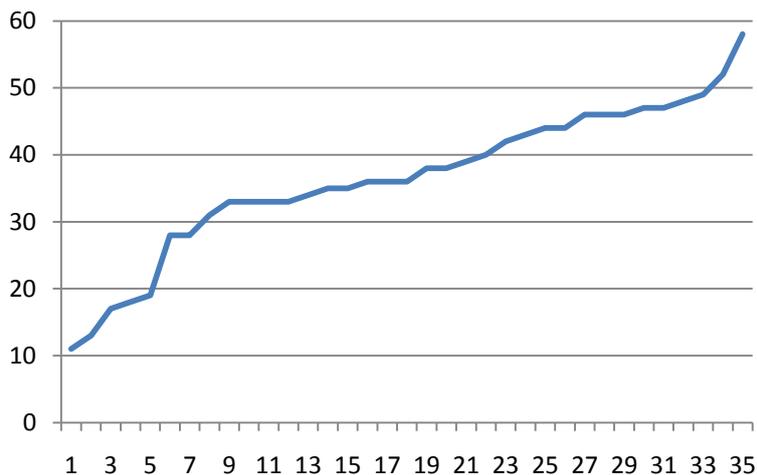
Övriga nyttor anses enbart i liten grad stå i konflikt med virkesproduktionen. Genomsnittsvärdet är så lågt som 1.0. Värdet fyra eller fem har satts enbart 14 gånger av 290 (10 frågor * 29 svar), dvs. i 5 % av fallen. Femman för jakt är satt av en person som ger kommentaren att han jagar älg men också är mycket bekymrad över älgskador. Det kan betyda att den enkätfrågan kan missförstås, att man i denna frågedel beskriver hur man anser sig drabbad snarare än hur mycket man själv är beredd att avstå virkesproduktion för att få sitt mål uppfyllt. Den synpunkten borde i stället komma fram under nästa frågedel, den som handlar om nyttor för andra.

Ingen tydlig koppling finns mellan summan av alla nyttor och fastighetens areal eller areal*ägarandel. För virkesproduktionen borde det vara så, men det kan vara så att redan för genomsnittliga fastigheter rankas virkesproduktionen relativt högt och det därmed inte finns utrymme för någon ytterligare höjning för stora fastigheter.

Många nyttor räcker det med att vara skogsägare för att kunna tillgodogöra sig. Mer areal gör i sådana fall inte ägaren lyckligare. Exempelvis räcker det med ganska liten areal för att man ska få vara med i på småvilt- eller älgjakt i ett viltvårdsområde.

Figur 4.1 visar att flertalet av de skogsägare som besvarat enkäten sätter värde på de nyttor skogen ger. Variationen kan bero på att man har olika betygsskalor men det är inte orimligt att tänka sig att skogen sammantaget betyder olika mycket för olika ägare. De fyra med lägst värde kanske borde överväga att sälja sina fastigheter/andelar? Det finns inget samband mellan ägarandel och summa nytta som visar att deläggande ger lägre nytta.

Störst begränsning på virkesproduktionen anses komma från önskemålet om bevarad biodiversitet, följt av kolbindning och boendemiljö. Bevarande av biodiversitet medför att bl. a. att skog lämnas till fri utveckling, eller överhålls, och minskar virkesproduktionen, medan bra boendemiljö kan påverka t.ex. trädslagsval och åtgärder, vilket också sänker avkastningen. Effekten av kolbindning är mer komplex. Man kan binda kol i skogen om man har hög tillväxt, och senarelägger eller inte alls genomför slutavverkning (Backéus 2009). Men man binder betydligt mer kol om man avverkar skog och ser till att trä används för att ersätta andra material (främst stenkol och betong) (Eriksson et al 2007).

Figur 4.1. Skogsägarna (x-axeln) rangordnade efter summa poäng för olika nyttor (y-axeln).

Jakt och fiske kan inverka på virkesproduktionen t.ex. om man hugger upp skjutgator, odlar viltfoder, lämnar kantzoner mot vattendrag, skapar viltvatten och fiskedammar. Ägaren kan acceptera betesskador mot att öka förekomsten av vilt, eller fel trädslag för att undgå betesskador. Bär- och svamplockning kan innebära att man överhåller något svampställe.

Att skogsägande i sig skulle påverka virkesproduktionen negativt har jag däremot inte kunnat finna någon rimlig förklaring till. Kan det vara så att några vill ha kvar en del gammal skog för att passa in bland andra skogsägare, för att slippa höra att de avverkat all gammal skog, även om slutavverkning skulle vara motiverat ur andra perspektiv?

Att skogen och skogsbruk som hobby eller som arbetstillfälle skulle stå i konflikt med virkesproduktionen har jag också svårt att förstå. Möjligen kan det vara så att man skjuter upp åtgärder därför att man vill ha möjlighet att "anställa sig själv" för att utföra jobbet om man skulle bli utan annat arbete. Annars borde självverksamhet – om kompetensen är tillräcklig – kunna vara positivt. Möjligen leder hobbyperspektivet till olönsamma investeringar i allehanda redskap och maskiner, vilket skulle kunna dra ner den totala nyttan av virkesproduktionen. Å andra sidan är det då frågan om inte en del av sådana investeringar bör bokföras på nöjeskontot.

Slutsatserna av detta är att:

- Skogsägarna får många olika nyttor av sina skogsfastigheter.
- Skogsägandet (identitet, status) som sådant och hobby/arbetstillfälle är viktigast.
- Virkesproduktionen är ungefär lika viktig
- Boendemiljö och ved kommer därefter.
- För en del skogsägare står övriga nyttor inte i motsats till nyttan av virkesproduktionen, men för andra skogsägare står de i viss motsats.
- Några frågor kan missförstås, och behöver preciseras bättre.
- Exempel kan vara ett sätt att underlätta förståelsen.

Nyttor för övriga samhället

Tabell 4.2. Skogsägarnas uppskattning av hur övriga samhället värdesätter olika nyttor, samt i vilken grad respektive nytta står i konflikt med virkesproduktionen

	Hur viktig är nyttigheten?							Hämmas virkesproduktionen?								
	0	1	2	3	4	5	Antal	Medel	0	1	2	3	4	5	Antal	Medel
Boendemiljö	0	2	3	13	7	9	34	3.5	13	3	5	6	1	0	28	1.3
Bär, svamppl.	0	2	7	9	9	7	34	3.4	15	3	3	5	2	0	28	1.1
Jakt, fiske	2	5	5	7	7	8	34	3.2	16	4	3	2	2	1	28	1.0
Annan rekr.	20	2	4	7	1	0	34	1.0	23	1	2	2	0	0	28	0.4
Biodiversitet	1	5	3	13	4	8	34	3.1	7	7	3	6	3	2	28	1.9
Kolbindning	8	9	3	4	2	8	34	2.2	19	2	0	2	4	1	28	1.0
Renbete	15	7	5	5	0	2	34	1.2	9	3	4	4	4	4	28	2.1
Annat	33	0	0	1	0	0	34	0.1	26	0	0	1	0	1	28	0.3

Boendemiljön, bär och svamp, jakt och fiske samt biodiversiteten är viktigaste nytta för övriga samhället. Kolbindning värderas relativt lågt, se kommentarerna ovan. Renbete, annan rekreation och annat bedöms ge liten nytta.

Som annat anges riksintresse för rörligt friluftsliv samt älgbete, vilka båda skulle kunna inordnas högre upp i tabellen under jakt respektive rekreation.

Renbetet bedöms inverka mest på virkesproduktionen, tätt följt av biodiversiteten. Boendemiljön, bär och svamplockning, jakt och fiske samt kolbindning kommer sedan. Annan rekreation och annat anses påverka virkesproduktionen minst.

Det är förvånande att så många anser att bär- och svamplockning inverkar negativt på virkesproduktionen. Detsamma kan sägas om renbete. Räkneexempel skulle nog vara informativa.

4.2 Skogsägarnas synpunkter på vägledningen som sådan

I tabell 4.3 redovisas skogsägarnas synpunkter på vägledningen som sådan. Enkätsvaren visar att nästan alla av de svarande läst de första 18 sidorna vilket också var vad jag uppmanade till i följebrevet ("läs åtminstone sidorna 1-18"). De följande sju sidorna har hälften läst allt, en tredjedel delvis och några inte alls. De avslutande tio sidorna blir lästa i något mindre grad, men enbart en fjärdedel har inte läst alls.

Vägledningen ansågs både "lärorik" och "intressant och rolig". Några personer svarade nej på frågorna, och ganska många svarade ja men uttryckte samtidigt viss tveksamhet. Hälften kände sig färdiga med sitt mål, andra halvan var delvis färdiga eller inte alls färdiga. Det är rimligt att se målformuleringen som en process som kräver en hel del eftertanke, och det visar också resultaten. Kanske lite överraskande att så många som hälften är nöjda med tanke på att de har frågor, och att de inte fått några specifika analyser av just sina fastigheter. Hälften har funderat på frågorna två eller fler gånger, men hälften har nöjt sig med att läsa och begrunda frågorna en gång.

Alla tycker det var bra att få diskutera frågeställningen i studiecirkeln, med undertecknad eller med studenterna. I ett samtal kan man ställa frågor och få svar på ett annat sätt än om man läser en text. Svaren betyder också att man inte känt sig generad av ämnet.

Hälften har diskuterat ämnet med någon annan person, vilket också får ses som positivt. Enbart åtta har dock svarat på följdfrågan om de tycker att den diskussionen underlättade förståelsen, varav hälften svarade ja.

De flesta rekommenderar andra att läsa vägledningen, men några uttrycker tveksamhet, och ett par svarar nej på den frågan.

Svaren visar att olika personer har olika inlärningsstilar. Man läser, och de flesta arbetar vidare med frågorna genom att funderar själva, prata med någon annan, läsa igen, och diskutera inom studiecirkeln eller med studenter. Det bekräftar också att frågeställningen är intressant och tankeväckande.

Sju personer ville ha (mer) information om följande frågeställningar:

- Alla
- Kostnaden för älgens skador, fler detaljfrågor
- Vilken långsiktighet har jag?
- Rena sakfrågor som berör just min fastighet
- Är pensionär, funderingar om arvsöverlåtelse
- Prisutveckling kontra inflation. Räknemodell för grundbult 2: avkastningssänkning i %
- Den tidigare lagda slutavverkningen nu jämfört med hur man gjorde tidigare.

Det är mycket positivt att vägledningen väcker ytterligare frågor. Analyser för var och ens fastigheter borde intressera flertalet, men önskas spontant och uttryckligen enbart av en person. Några räkneexempel i vägledningen kan ge mer information t.ex. om konsekvensen av älgskador, eller så kan man ge hänvisningar till den som vill lära mer.

Tabell 4.3. Skogsägarnas synpunkter på vägledningen som sådan

Frågor	Svar				Antal svar
Vilka sidor i vägledningen har du läst?	Nej	Delvis	Alla		
- sidorna 1-18	0	4	21		25
- sidorna 19-26	3	7	12		22
- sidorna 27-36	8	6	10		24
Var det lärorikt att läsa texten och begrunda frågorna?	Nej	Ja, med tvekan	Ja	Ja, mycket	
	1	5	17	3	26
Var det intressant och roligt att läsa vägledningen?	Nej	Ja, med tvekan	Ja	Ja, absolut	
	3	7	15	3	28
Har Du funderat på frågeställningarna fler gånger?	Nej	Ja, en gång	Ja, två ggr	Ja, tre+ ggr	
	13	2	9	4	28
Var det värdefullt att diskutera frågeställningarna i studiecirkeln eller med studenterna	Nej	Ja, lite	Ja	Ja, mycket	
	0	4	16	3	23
Diskuterade Du frågeställningarna med någon annan person?	Nej	Ja			
	17	14			31
Om ja, underlättade det förståelsen och valen av mål?	Nej	Ja			
	4	4			8
Känner Du Dig klar med målformuleringen efter genomgång?	Nej	Ja, med tvekan	Ja		
	7	6	13		26
Rekommenderar Du vägledningen till andra skogsägare?	Nej	Ja, med tvekan	Ja		
	2	2	14		18

I enkäten ställdes frågorna i ordningen: 3, 2, 8, 1, 9, 4, 5, 6 och 7

5. DISKUSSION OCH SLUTSATSER

Kraven på målformulering ökar i takt med möjligheterna att analysera olika skogsskötselalternativ. Sedan 2010 finns ett nyutvecklat planeringssystem PlanWise (Heureka 2010) med betydligt utökade möjligheter för sådana analyser av virkesproduktionen. Till skillnad från tidigare planeringssystem är detta tillämpligt inte bara för storskogsbruket utan även för den enskilde skogsägaren.

Skogsägarkårens värderingar är alltid i förändring, i takt med att nya ägare tillkommer eller ägarna blir äldre. Marknaden för skogsfastigheter har öppnats de senaste femton åren och priserna på skogsfastigheter har ökat betydligt. Skogens betydelse för samhället förändras, t.ex. har kolbindning tillkommit. Allt detta talar för ett ökat behov av en vägledning för den enskilde skogsägarens målformulering.

Det är en komplicerad process för en enskild skogsägare att formulera sitt mål. Redan att systematiskt fundera över vilka nyttor skogen ger och att värdera nyttorna i förhållande till varandra kräver eftertanke. Speciellt svårt är att avväga nyttorna när de står i konflikt med varandra, när produktionen eller tillkomsten av en nytta både kan påverkas av och påverka mängden andra nyttor. Dessutom tillkommer den långa tidshorisont som är ofrånkomlig inom skogsbruket. Konsekvenserna av skogsägarens beslut kommer att ge återverkningar under mycket lång tid. Skogsägare måste ha en uppfattning om vilka produkter och tjänster, nyttor, som efterfrågas i framtiden. Framtida kostnader och priser spelar in. Att framtiden är svårbedömd är inte ett skäl för att avstå från att ta ställning. Det enkla svaret är att utgå från dagens förhållanden. Till allt detta kommer alla risker, ekonomiska och biologiska.

Att överblicka konsekvenserna är omöjligt utan utförliga analyser.

Avsikten med den vägledningen som utarbetats här har varit att försöka hjälpa skogsägarna att reda ut grunderna och att komma en bit på väg i sin målformuleringsprocess. Gruppen de enskilda skogsägarna omfattar 331 000 individer med en stor variation sinsemellan vad gäller intresse och förutsättningar för målformulering. En vägledning borde intressera många av dem.

Skogsägarna kan ha stor nytta av ett tydligare formulerat mål. Bättre lönsamhet och mer även av andra nyttor är en del eftersom ett klart mål är nödvändigt för att reda ut vilka skogsskötselåtgärder som är bäst. Skogsägandet kan bli roligare, och skogsägaren blir mer medveten i sitt skogsägande, och ägaren får bättre förutsättningar att diskutera skogsskötsel och få råd av andra. För de som samäger skog är enighet om ett gemensamt mål en förutsättning. Med ett genomtänkt mål kan skogsägaren bli en mer aktiv skogsägare. Därmed kan även samhället i stort ha nytta av att skogsägaren formulerat sitt mål.

Vägledningen tar sin utgångspunkt i den ekonomiska avkastningen av virkesproduktionen som förväntas var en viktig nytta för flertalet enskilda skogsägare. Genom att visa på olika inkomstprofiler kan skogsägaren få en överblick över den möjliga intäkten vid olika ränte- och jämnhetskrav, och välja däremellan. I vägledningen förs sedan ett resonemang om värdet av andra nyttor i förhållande till virkesproduktionen. Redan att få grepp om vilket räntekrav man bör ha vid beslut om slutavverkning är värdefullt. Eriksson (1990) visade att det finns en hel del pengar att tjäna för en enskild skogsägare som rangordnar sina slutavverkningsobjekt optimalt.

Ämnet som sådant har väckt intresse bland flertalet av de skogsägare som på ett eller annat sätt medverkat i denna studie. De flesta har svarat på vilka nyttor skogsägandet ger. Flertalet men inte riktigt alla har svarat på frågan om de ser konflikter mellan virkesproduktionen och övriga nyttor, och få ser en konflikt. Ungefär hälften har svarat på vilken nettointäktprofil och därmed ränta och jämnhetskrav de föredrar. Min tolkning är att det behövs mer tid, eftertanke och kanske diskussion för att sätta sig in i diagrammen och för att jämföra de olika alternativen, för att man ska komma fram till vad man vill.

Produktionen av övriga nyttor för den egna familjen eller för övriga samhället bedöms i många fall inte stå i konflikt med virkesproduktionen. I en del fall finns dock en liten konflikt. Bo- och rekreativmiljö, tillgång till svamp och bär, jakt samt vedtillgång borde inte vara så kostsamma i termer av försämrad virkesproduktion. Förmodligen är tappnen i måluppfyllnad pga. sena eller uteblivna åtgärder större än tappnen pga. hänsyn till en del andra nyttor. Bevarande av biologisk mångfald kan dock leda till en betydande förlust i nuvärde om det medför att man utan ersättning ska lämna ett antal hektar med gammal grov och välbestockad skog för fri utveckling. Nyttan av att äga skog borde inte bli lägre av god lönsamhet av virkesproduktionen, snarare tvärtom.

Studien styrker att det finns ett behov av vägledning för målformulering. De flesta skogsägarna hade på förhand inte formulerat sitt mål tillräckligt tydligt för att det ska vara direkt användbart för planering, även om de angav någon slags viljeinriktning. En del skogsägare uttrycker sina mål i termer av att virkesförrådet inte får sänkas eller ska vara på en viss nivå om tio år eller när fastigheten ska överlämnas till nästa generation. Men det är inte så ett mål bör beskrivas.

Det finns en gedigen skogsbrukstradition bland privatskogsägarna främst kopplad till åtgärder för virkesproduktion. Föryngring, röjning, gallring och slutavverkning är kända begrepp tillsammans med föreställningen av skogen bör vara "välskött". Men det är inte samma sak som att ha ett genomtänkt mål. Åtgärder i skogen är medel för att nå målet, och inte ett mål i sig.

Vägledningen kan utformas i olika versioner för olika situationer eller kategorier av läsare. Bok eller broschyr är en lämplig form, men en internetbaserad version skulle kunna ge många fler möjligheter att visa på räkneexempel, och att presentera texten i form av korta föreläsningar. Förmodligen finns det utrymme för många olika former av vägledningar.

I andra studier har man skattat målfunktionen utifrån skogsägarens värdering eller rangordning av utfallet av olika planalternativ (Pasanen 2005, Kurttila et al 2009). Där har man vägt in alla målpåverkande variabler direkt i målfunktionen utan att gå via restriktioner, vilket är ett mer flexibelt sätt att formulera målet. Studierna har varit begränsade till två eller tre perioder, vilket med tanke på virkesproduktionen är en mycket kort tidshorisont. Om man ska ha med alla variabler i de parvisa jämförelser som måste till så blir det väldigt många jämförelser. Ändå kommer skattningen av koefficienterna i målfunktionen förmodligen att behäftas med ganska stor osäkerhet. Den metoden kan ändå på sikt bli användbar, men vägledningen utvecklad inom det här projektet torde behövas i alla fall.

Utvecklingsmöjligheter

Vägledningen kan utvecklas vidare. Nettointäktprofiler bör t.ex. upprättas för fler typfastigheter. Inverkan på virkesproduktionen av olika hänsynstaganden bör belysas. Miljöaspekter i vid mening bör också redovisas. Med PlanWise (Heureka 2010) finns möjlighet att beräkna

index för rekreativvärde, volymen död ved, kolbindning och arealer habitat för sex olika arter.

Under kommande år torde många analyser göras för enskilt ägda skogsfastigheter. Man skulle kunna spara och göra resultaten allmänt tillgängliga om man anonymiserar resultaten så att fastighetens namn och ägare inte avslöjas. Varje fall kan beskrivas på ett förenklat sätt, t.ex. virkesförråd per ha, bonitet, ålderklass- och trädslagsfördelning i procent, avverkningen i några nyckeltal och nettointäktprofilen i kr/ha. Likaså bör konsekvenser av olika grader av hänsyn redovisas. Det blir snabbt väldigt många uppgifter och diagram att hålla reda på, men hanterbart i en internetversion.

Referenser

Andersson, M, 2010. Non-industrial private forest owners' management decisions. What affects them and why? Acta Univ Agriculturae Sueciae, Doctoral theses No. 2010:57. ISSN 1652-6880.

Agestam, E, 1985. En produktionsmodell för blandbestånd av tall, gran och björk i Sverige: A growth simulator for mixed stands of pine, spruce and birch in Sweden. Garpenberg, SLU.

Backéus, S, 2009. Forest Management Strategies for CO₂ Mitigation. Doctoral Thesis No 2009:89. Acta Univ Agriculturae Sueciae, Doctoral theses No. 2009:89. ISSN 1652-6880.

Berlin, C. Lidestav, G. & Holm, S. 2006. Values Placed on Forest Property Benefits by Swedish NIPF Owners: Differences between Members in Forest Owner Associations and Non-members. Small-scale Forest Economics Management and Policy, 5:83 – 96.

Binkley, C S, 1981. Timber supply from private nonindustrial forest. A microeconomic analysis of landowner behavior. School of Forestry and Environmental Studies, Yale University, Bulletin No. 92, 97 pp. ISSN 0361-4425.

Björklund, E, 2003. Medlemmarnas syn på Norrskog. SLU, Inst f skoglig resurshushållning och geomatik, Arbetsrapport 119, Umeå, 25 s.

Boon, T.E., Meilby, H. & Thorsen, B.J. 2004. An empirical based typology of private forest owners in Denmark – improving the communication between authorities and owners. Scandinavian Journal of Forest Research.

Boyd, R.G. 1984. Government support of nonindustrial production: The case of private forests. South. J. Econ 51:89-107.

Carlén, O, 1990. Private nonindustrial forest owners' management behavior : an economic analysis based on empirical data. Swed Univ of Agric Sciences, Dept of forest economics, Report 92, Umeå. 104 pp. ISSN 0348-2049.

Daniels, S, M Kilgore, M Jacobson, J Greene, T Straka 2010. Examining the Compatibility between Forestry Incentive Program in the US and the Practice of Sustainable Forest Management. Forests 2010, 1, 49-64, DOI10.3390/f1010049. Forests, ISSN 1999-4907, www.mpd.com/journal/forests.

Eriksson, L-O, 1983. Timber class formation by cluster analysis. Swed Univ of Agric Sc, Dept of Forest Technology, Report 157. Garpenberg, Sweden.

Eriksson, L, 1990. Quality of data and proposals of activities in our forest plans. Dept. of Forest-Industry-Market Studies, Swed. Univ. of Agri. Sci., Uppsala. Report No. 11. 93 pp. ISBN 91-576-4118-8. Summary in Engl.

Eriksson E, A Gillespie, L Gustavsson, O Langvall, M Olsson, R Sathre, J Stendahl 2007. Integrated carbon analysis of forest management practices and wood substitution. Canadian J of Forest Research vol 37(2007):671-681.

Gunnarsson, F, C Mårtenson, 2004. Vilka mål och behov har olika typer av skogsägare kring sitt skogsägande?. Which goals and needs have different types of forest owners? Examensarbete. SLU, Institutionen för skogens produkter och marknader vol. 40. BSc thesis Dept. of Forest Products and Markets, SLU.

Hansson, K, L Lönnstedt, J Svensson 1990. Beslutsstödjande system för privata skogsägare. SLU, Inst för Skog-industri-marknad studier, rapp 12, Uppsala. 108 s. ISBN 91-576-4141-2.

Heureka, 2010. The Heureka Research Programme. Final report for phase 2, October 2005 – September 2009. SLU. 119 pp.
<http://www.mistra.org/program/heureka/hem/publikationer/publications/slutrappportfranforskningsprogrammetheureka.5.3eea013f128a65019c2800017702.html>

Hoen, H F, & T Eid, 1990. En model for analyse av behandlingsstrategier for en skog ved bestandssimulering og lineær programmering. Norsk institutt for skogforskning – NISK, Rapport 90:9. Ås.

Hyberg, B T, 1987. Multiattribute Decision theory and forest management: A discussion and application. *Forest Science* 33: 835-845.

Ingemarson, F, 2004. Small-scale forestry in Sweden. Doctoral diss. Dept. of Forest Products and Markets, SLU. *Acta Universitatis agriculturae Sueciae. Silvestria* vol. 318.

Institutionen för skoglig resurshållning, 2008. Skogsdata 2008. Aktuella uppgifter om de svenska skogarna från Riksskogstaxeringen. SLU, Umeå. ISSN 0280-0543

Karppinen, H, 1998. Objectives of Non-industrial Private Forest Owners: Differences and Future Trends in Southern and Northern Finland. *Journal of Forest Economics* 4, 147-173.

Kline J.D., Alig, R.J. & Johnson, R.L. 2000. Fostering the production of nontimber services among forest owners with heterogeneous objectives. *Forest Science* 46, 302-311.

Kurttila M, E Muinonen, P Leskinen, H Kilpeläinen, J Pykäläinen, 2009. An approach for examining the effects of preferential uncertainty on the contents of forest management plan at stand and holding level. *Eur J Forest Res* (2009) 128:37-50. DOI 10.1007/s10342-008-0237-3

Kurtz W B, B J Lewis, 1981. Decision-making Framework For Non-industrial Private Forest Owners: An application in the Missouri Ozarks. *Journal of Forestry* 79, 285-288.

Lidestav, G. 1997. Kvinnors skogsägande och skogsägande kvinnor – en strukturanalys. Female forest owners and female forest holdings – a structure analysis. SLU, Institutionen för skogsteknik, Umeå. Uppsatser och Resultat nr. 298 ISSN 0282-2377. In Swedish with summary in English.

Lidestav, G. & Ekström, M. 2000 Introducing Gender in Studies on management behavior Among Non-industrial Private Forest Owners. *Scand. J. For. Res.* 15: 378-386

Lidestav, G. & Nordfjell, T. 2005. A Conceptual Model for understanding Social Practices in Family Forestry. *Small-scale Forest Economics Management and Policy*, 4:391 – 408

LRF skogsägarna, 2008. Verktygslåda för ökad lönsamhet i familjeskogsbruket. Broschyr 20s, ISBN 91 7446 061 7 2008.

Lönnstedt, L. 1997. Non-industrial Private Forest Owners' Decision Process. A Qualitative Study about Goals, Time Perspective, Opportunities and Alternatives. *Scandinavian Journal of Forest Research*, 12: 302-310.

Mattsson L, Boman M & Kindstrand C, 2004. Privatägd skog : värden, visioner och forskningsbehov. Alnarp: SUFOR : Brattåsstift., 28, [39] s. färgill. ISBN 91-576-6622-9 <http://www.sufor.nu/Webbsidor/VardenVisionerWebb.pdf>

Ní Dhubháin, Á, R Cobanova, H Karppinen, D Mizaraite, E Ritter, B Slee & S Wall, 2007. The values and objectives of private forest owners and their influence on forestry behavior: The implications for entrepreneurship. *Small-scale forestry (2007)* 6:347-357. DOI 10.1007/s11842-007-9030-2

Pesonen, M, 2001. Potential Allowable Cut of Finland Using the AHP to Model Landowners' Strategic Decision Making. P 167-185 in *The analytic hierarchy process in natural resource and environmental decision making.* (edt) Daniel L. Schmoldt, J Kangas, G Mendoza, M Pesonen. Kluwer Academic Publishers, 2001. 305 p. ISBN 0-7923-7076-7

Pykäläinen, J, 2000. Defining forest owner's forest-management goals by means of a thematic interview in interactive forest planning. *Silva Fennica* 1:47-52 <http://www.metla.fi/silvafennica/full/sf34/sf341047.pdf>

Sennblad, G, 1990. De privata skogsägarnas mål för sitt skogsinnehav. SLU, Inst f skogsteknik, Uppsatser och resultat nr 185. Garpenberg. 62 s.

Sennblad, G, 1996. En analys av privata skogsägares avverkningsbeteende: An analysis of the logging behavior of non-industrial private forest owners in Sweden. Uppsatser och resultat 293, Sveriges lantbruksuniversitet, Institutionen för skogsteknik, Garpenberg. 17, [36] s.

Sonesson J, Eriksson I & Pettersson F 2006. Beslutsunderlag för privatskogsbruk. Slutrapport. Arbetsrapport från Skogforsk nr 610. Uppsala, 48 s.

Svensson J, 1997. Privata skogsägares riskpreferenser och placeringsalternativ. SLU, Acta Universitatis Agriculturae Sueciae. Silvestra 48. Uppsala. ISSN 1401-6230.

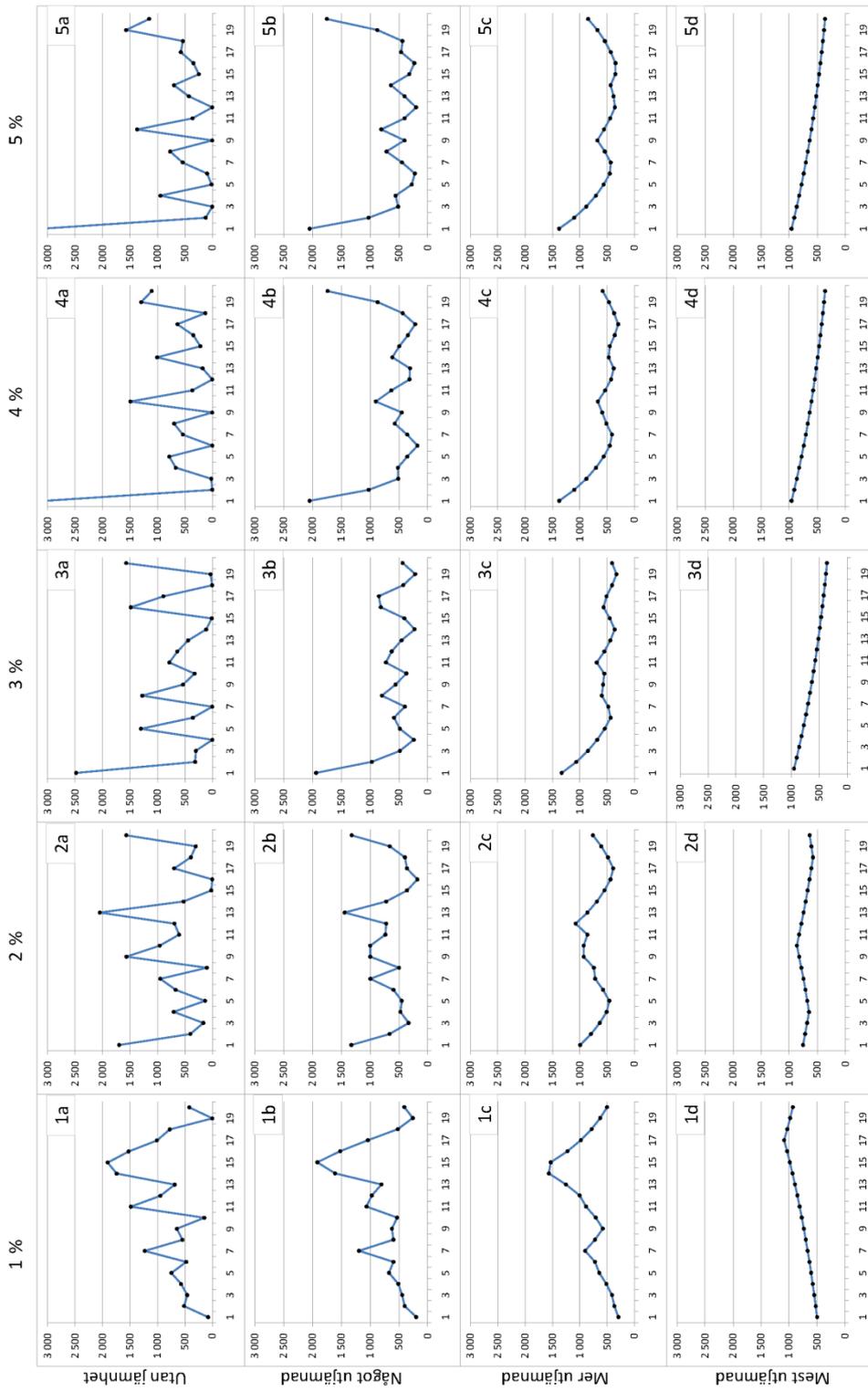
Trost, J, 2005. Kvalitativa intervjuer. Studentlitteratur, Lund, 3 uppl, 146s. ISBN: 91-44-03802-X.

Törnqvist, T, 1995. Skogsrikets arvingar. En sociologisk studie av skogsägarskapet inom privat, enskilt skogsbruk. Forskningsrapport från SAMU nr 6, ISBN 91-971441-5-0

Wilhelmsson, E, 2003. Forest use and its economic value for inhabitants of Skröven and Hakkas in Norrbotten. In: Katajamäki H (edt) 2003. *Reflections on the Kvarken Region.* Univ of Vaasa, Finland, Publ 102, pp 161-181.

Wibeck, V, 2000. Fokusgrupper – Om fokuserade gruppintervjuer som undersökningsmetod. Studentlitteratur, Lund, ISBN 91-44-01060-5, 144 s.

Bilaga 2. Nettointäktsprofiler för typfastigheten

Bilaga 3. Frågemall projekt MÅLFORM

0. Information om mig och mitt projekt, och om frågestrukturen/resonemanget
1. Ägarförhållanden
2. Hur har du funderat på varför du äger skog, och vad du vill uppnå
3. Har du ett formulerat mål? I så fall: Hur är målet formulerat
4. Vad skulle du vilja veta för att formulera/modifiera ditt mål
5. Vad vill du ha ut av ditt skogsägande
6. Överlåtelse/vad vill du lämna över (är det en del av målet/restriktion)
7. Resonemang vid beslutssituationer om åtgärder
8. Vilka nyttor ger skogen/skogsfastigheten dig/ rangordna/ange relativ storlek: virke, pengar, jakt, fiske, ved, grustäkt, släktgård, boendemiljö, bärplockning, svamplockning, annan rekreation, biodiversitet, binda kol, arbetstillfälle, socialt sammanhang bland skogsägare /bybor
9. Annan markanvändning
Renbete, Rörligt friluftsliv, Landskapsbild, Naturvärden (biotoper, hotade arter)
10. Vad känner du till om din skog
11. Tidspreferens/ränta
12. Risker
13. Avvägning mellan olika nyttor
14. Kommentarer till intervjun

Bilaga 4. Enkät vid skogsnoliämässan juni 2008

Frågor om dina prioriteringar som skogsägare

Antag att du äger en skogsfastighet med 100 ha produktiv skogsmark med ett skogstillstånd som är ungefär genomsnittligt för privatägd skog i Västerbottens kustland.

Figureerna (på annat papper) visar beräkningar av nettoinkomsten av virkesproduktion i miljoner SEK per tioårsperiod under de kommande 90 åren. Skogens omloppstid är lång så ett långsiktigt perspektiv kan vara önskvärt även om ägandeperioden är betydligt kortare.

Alternativen är de ekonomiskt optimala under förutsättning av krav på dels förräntning av kapitalet, dels jämnhet i inkomst mellan tioårsperioderna.

1. Vilket av alternativen väljer du om vi förutsätter att dagens priser och kostnader består?
2. Vill du ha mer information innan du bestämmer dig? Vad?

Det alternativ du valt innebär att du vill bruka skogen med ett visst räntekrav och möjligen med ett visst jämnhetskrav. Eventuellt jämnhetskrav medför att du accepterar en viss sänkning av högsta nuvärde.

3. Gör detta att du vill välja om och till vilket alternativ i så fall?

Nej Ja, till alternativ ____

En genomsnittlig enskild skogsägare i Västerbottens kustland äger 50 ha produktiv skog med ett virkesförråd på 120 m³sk/ha. Medelpriset på marknaden är 280 kr/m³sk. Marknadspriset för genomsnittsfastigheten kan då sägas vara 1.74 miljoner.

4. Antag att du har 1.74 miljoner inestående på ett bankkonto, hur viktigt skulle det då vara att du får den högsta ränta banken ger? (0=saknar betydelse, 5=mycket viktigt, ringa in ditt val)

0 1 2 3 4 5

5. Antag att du brukar din skog så att du uppfyller ett inkomst mål på 300 000 under tio år. Spelar det då någon roll om fastigheten är värd 30 000 kr mer eller mindre om tio år? (0=saknar betydelse, 5=mycket viktigt, ringa in ditt val)

0 1 2 3 4 5

6. Ger ditt skogsäggande även andra nyttor än ekonomisk avkastning?

Nej Ja Om du svarar ja får du gärna ange vad:

7. Är du villig att sänka den ekonomisk avkastning från virkesproduktionen på fastigheten pga. dessa andra nyttor? Ange hur många procent.

0 1 2 3 4 5 7 9 11 13 15 18 21 24 27 30 35 40 45 50 60 70 80 90 100

8. Är du villig att sänka den ekonomiska avkastningen för att uppfylla önskemål om hänsyn till andra i samhället (biologisk mångfald, rekreation, renskötsel m.m.) utöver vad som krävs enligt lag t.ex. genom certifiering? Ange hur många procent.

Lämna blankt om du inte vill svara på frågan.

0 1 2 3 4 5 7 9 11 13 15 18 21 24 27 30 35 40 45 50 60 70 80 90 100

9. Vem är du? Ringa

Skogsägare	Ej skogsägare	Familjemedlem är skogsägare					
Ensamägare	Delägare						
	Kvinna	Man					
Ålder:	15	25	35	45	55	65	75 år

Tack för din medverkan i undersökningen!

Bilaga 5. Brev till skogsägare inför studenternas intervju

Institutionen för skoglig resurshushållning
Avdelningen för skoglig planering och teknologi

2010-05-04

Ang skogsbruksplan och målformulering för privata skogsägare

Hej!

Nu har vi gjort urval av fastigheter för årets kurs i skogsbruksplanering, och din fastighet är med bland de utvalda. Studenterna har just börjat med tolkning av flygbilder, och andra förberedelser. Den 17-21 maj är i schemat avsatt för fältarbete. En del grupper kan dock jobba på andra tider, helger tex.

Studenterna vill träffa dig (eller samtala per telefon) för att få grepp om vilket mål du har för ditt skogsbruk.

Jag har dessutom ett forskningsprojekt och försöker utveckla en vägledning för enskilda skogsägare (familjeskogsägare) skogsägarens målformulering. Jag bifogar texten och ber att du läser den inför mötet med studenterna. Jag ber att du först gör ett försök att läsa till sidan 18 på egen hand, och därefter besvarar så många frågor du kan i frågeformuläret. Du kan därefter ta hjälp av studenterna för att reda ut frågorna. Det är viktigt för mig för att jag ska kunna utvärdera och förbättra min vägledning. Följande raderna förklarar lite mer.

Att ha ett genomtänkt och tydligt mål är nödvändigt för effektivt skogsägande och för upprättande av skogsbruksplan. Vägledningen tar upp de frågor Du behöver ta ställning till för att formulera Ditt mål.

Jag har några frågor som jag ber om svar på för att kunna gå vidare med forskningsprojektet. Syftet med dess frågor är att

1. samla in synpunkter på vad som bör förbättras (göras roligare läsa)
2. undersöka i vilka situationer vägledningen kan fungera
3. beskriva vilken effekt vägledningen har på Din målformulering.

Första steget är dock att du skriver ner ditt nuvarande mål för skogsbruket **innan** du läst vägledningen.

Jag är mycket tacksam att Du vill testa och utvärdera vägledningen. Hör av dig om Du har funderingar! Med vänlig hälsning

Erik Wilhelmsson

Tfn arbete 090-786 83 40, bostad 090-19 15 35, mobil 070-285 03 05

Postadress
901 83 Umeå

Besöksadress
Skogsmarksgränd

Tel.
090-786 83 40

E-post
Erik.Wilhelmsson@srh.slu.se

Bilaga 6. Strukturen i vägledningen

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

Introduktion	2
Varför ska Du ha ett tydligt mål	2
Anvisningar inför fortsättningen	2
Min erfarenhet av intervjuer och enkäter	3
Hur ska målet formuleras?	4
Målet visar Dina önskningar (och ingen annans)	4
Koncept för målformulering	4
Utgångspunkter för målformulering - Vilka nyttor ger skogen?	5
Den första grundbulten – virkesproduktionen	5
Den andra grundbulten – övriga nyttor för Dig och Din familj	5
Den tredje och sista grundbulten – övriga nyttor för övriga samhället	6
Grundbult 1: När i tiden vill Du tillgodogöra Dig virkesproduktionen?	7
Ränta	7
Ränta i ett slutavverkningstillåtet bestånd	8
Nettointäktsprofiler	9
Nettointäktsprofil för Din fastighet	10
Nettointäktsprofiler för exempelfastighet	10
Fråga 1: Vilken nettointäktsprofil väljer du?	11
Vilken ränta är det rimligt att välja?	13
Om nettointäkten varierar för mycket mellan femårsperioderna	14
Ett annat sätt att tänka	14
Om Du tänker sälja skogsfastigheten	14
Om Du har lån på fastigheten	15
Räntekravet - en avvägningsfråga	15
Vilka frågor är viktiga att svara på?	15
Grundbult 2 och 3: Vilka andra nyttor än virke ger skogen dels för Dig och Din familj, dels för övriga samhället?	16
Fråga 2: Grundbult 2	18
Fråga 3: Grundbult 3	18
Tidsaspekt för övriga nyttor	18
Slutsats om målet och vad det betyder	19
Fördjupning och breddning – del 1	20
Några fakta om de privata skogsägarna	20
Skogshushållning – frågeställningen	21
Hushållning med arealen	22
Hushållning med virkesförrådet	22
Fördelning av avverkningarna på ägargenerationer	23

Hushållning med kapitalet.....	24
Ska Du sälja fastigheten?.....	24
Skatteregler	25
Exempel på användbara mål	26
Exempel på ofullständiga mål	26
Fördjupning och breddning – del 2.....	27
Teori om målet	27
Ju mer – desto bättre	27
Avtagande marginalnytta	27
Sammanvägning av flera olika nyttor – ett enkelt fall	27
Förändrad relativ värdering av olika nyttor	28
Din värdering gäller	28
Värderingarna förändras under livet.....	28
Skattning av värde utifrån alternativkostnad.....	29
Avtagande marginalnytta och tröskelnivåer	29
Om olika nyttor står i konflikt med eller utesluter varandra	29
Är nyttornas storlek mätbar?.....	30
En enkel metod för målformulering.....	30
Vad betyder detta?.....	30
Skogstillståndets förändring över tiden	31
Fastighetsnivå.....	31
Fokusera på rätt sak	31
Rumsliga aspekter	32
Nytt system för skogliga analyser	32
Det nya planeringssystemet PlanWise.....	32
Nytt system för målformulering.....	32
Innehållsförteckning	33